

Punktskriftens användning bland vuxna synskadade i Svenskfinland

Alexandra Saarinen
Jenny Sjöblom

Magistersavhandling i specialpedagogik
Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier
Åbo Akademi
Vasa, 2019

Abstrakt

Författare Alexandra Saarinen & Jenny Sjöblom	Årtal 2019
Arbetets titel Punktskriftens användning bland vuxna synskadade i Svenskfinland	
Opublicerad avhandling i specialpedagogik för pedagogie magisterexamen Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier.	Sidantal (tot.) 55 (98)
Projekt Undersökningen är utförd för Förbundet Finlands Svenska Synskadade r.f (FSS)	
<p>Referat</p> <p>I Finland finns det uppskattningsvis 50 000–55 000 vuxna 30 år fyllda personer med en synskada. Av dem uppskattas 3000 ha svenska som modersmål. Punktskriften är det skriftspråk som blinda och synskadade över hela världen kan använda för att läsa och skriva. Punktskriften ger synskadade en större självständighet genom att den skapar möjligheter att uttrycka sig och kommunicera i skrift. Punktskriften utvecklades på 1800-talet i Frankrike av Louis Braille.</p> <p>Syftet med undersökningen är att kartlägga användningen av punktskrift hos vuxna synskadade i Svenskfinland. Undersökningen baserar sig på Furus och Sippolas (2003) undersökning och är en replikationsstudie. Utgående från syftet har följande forskningsfrågor utarbetats:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hur ser användningen av punktskrift ut i Svenskfinland år 2019? 2. Vilka likheter och skillnader framkommer i undersökningen utförd 2019 jämfört med undersökningen utförd år 2003? <p>Förbundet Finlands Svenska synskadade r.f. (FSS) fungerar som uppdragsgivare till undersökningen. Undersökningsgruppen består av 84 FSS-medlemmar. Resultaten visar att de flesta respondenter har studerat punktskrift. Majoriteten av dem är nöjda med undervisningen i punktskrift och en tredjedel använder punktskriften regelbundet. Av de som kan punktskrift men inte använder den aktivt, anser många att detta beror på att de inte behöver den, eftersom de istället använder sig av tekniska hjälpmedel. Nästan alla respondenter använder något eller flera tekniska hjälpmedel. Skillnader mellan 2003 och 2019 är att respondenterna nu är mindre kritiska till utvecklingen av de tekniska hjälpmedlen och ser dem som ett bra komplement till punktskriften.</p> <p>Respondenterna är även mer nöjda med utbildningen jämfört med år 2003. I samhället önskas fler skyltar på punktskrift särskilt vid dörrar och hissar men också vid service- och vårdinrättningar. Den allra viktigaste informationen som medborgare får i svartskrift och som respondenterna saknar på punktskrift är information som berör dem själva.</p>	
Sökord/ Indexord Punktskrift, synskada, Föreningen Finlands Svenska Synskadade r.f., utbildning	

Innehåll

Abstrakt

1 Inledning	1
1.1 Förbundet Finlands Svenska synskadade rf.	2
1.2 Avhandlingens disposition	2
2 Ögat och synen	4
2.1 Ögat	4
2.2 Synen	6
2.2.1 Synutveckling	7
2.3 Synskada	7
2.3.1 De vanligaste ögonsjukdomarna	9
2.4 Tekniska hjälpmedel för synskadade	10
3 Punktskrift och utbildning	13
3.1 Punktskrift	13
3.2 Punktskriftsundervisningens historia i Finland	14
3.3 Undervisning för synskadade år 2019	15
4 Tidigare utförd forskning	16
4.1 Undersökningar om punktskriftens användning	16
4.2 Teknik i samband med undervisning av punktskrift	18
5 Metod och genomförande	20
5.1 Syfte och forskningsfrågor	20
5.2 Kvantitativ metod	21
5.3 Datainsamlingsmetod	21
5.4 Genomförande	23
5.5 Undersökningsgrupp	24
5.6 Databearbetning och analys	24
5.7 Validitet, reliabilitet och etiska aspekter	25
6 Resultat	29

6.1 Beskrivning av undersökningsgruppen.....	29
6.2 Användningen av punktskrift i Svenskfinland år 2019.....	31
6.2.1 Respondenter som använder punktskrift.....	31
6.2.1.1 Läsning och skrivning av punktskrift.....	31
6.2.1.2 Undervisning i punktskrift.....	32
6.2.1.3 Användning av punktskrift.....	34
6.2.1.4 Teknik och punktskrift.....	34
6.2.1.5 Punktskriften i samhället.....	35
6.2.2 Respondenter som inte använder punktskrift.....	38
6.3 Jämförelser med den tidigare undersökningen.....	40
6.3.1 Undersökningsgruppen.....	40
6.3.2 Användning av punktskrift.....	41
7 Diskussion.....	44
7.1 Metoddiskussion.....	44
7.2 Resultatdiskussion.....	46
7.3 Konklusion.....	50
7.4 Studiens implikationer.....	51
7.5 Förslag till fortsatt forskning.....	51
Källförteckning.....	53

Bilagor

Bilaga 1: Enkäten

Bilaga 2: Tabeller i avhandlingen

Bilaga 3: Enkät svar

Tabeller

Tabell 1: Respondenternas synsituation	30
Tabell 2: Respondenternas önskemål om vad de vill ha istället eller mer av	33
Tabell 3: Tekniska hjälpmedel respondenterna använder	35
Tabell 4: Avsaknad av punktskrift i det offentliga rummet	34
Tabell 5: Information som saknas i punktskrift	38
Tabell 6: Användning av tekniska hjälpmedel	39

Figurer

Figur 1: Ögats anatomi	5
Figur 2: Punktskriftsalfabetet	14

1 Inledning

I Finland finns det uppskattningsvis 50 000–55 000 vuxna 30 år fyllda personer med synskada enligt Synskadades förbund rf (citerad i Ojamo, 2018). De synskadade med svenska som modersmål uppskattas vara 3000 personer. Majoriteten av de synskadade i Finland är 65 år fyllda enligt Ojamo (2018). Punktskriften med sin punktskriftscell utvecklades redan under 1800-talet i Frankrike och används fortfarande världen över. Senast en undersökning gällande punktskriftens användning gjordes i Svenskfinland var 2003, då Mathias Furu och Nina Sippola kartlade detta i sin pro gradu-avhandling. Utöver Furus och Sippolas undersökningen finns det sparsamt med forskning gällande vuxna synskadade och deras användning av punktskrift.

Syftet med denna undersökning är att kartlägga punktskriftens användning bland vuxna synskadade i Svenskfinland. Kartläggningen av situationen sker i form av telefonintervjuer med hjälp av en enkät. Undersökningen görs i samarbete med Förbundet Finlands Svenska synskadade rf. (FSS) som uppdragsgivare. Punktskriftens användning i Svenskfinland har inte undersökts på flera år och därmed är denna undersökning väldigt aktuell och svarar på ett behov av ny information inom området. Tekniken har utvecklats mycket sedan den senaste kartläggningen av Furu och Sippola (2003), vilket bidrar till att ett av fokusområdena i denna undersökning är att kartlägga hur respondenterna använder tekniska hjälpmedel i samband med eller istället för punktskrift. En annan bidragande orsak till val av ämne är att vi som skribenter är motiverade av att utföra en undersökning som tjänar ett verkligt syfte och fyller ett behov, då undersökningens resultat kan användas till att utveckla en verksamhet. Vi har också båda ett personligt intresse av att forska vidare kring användningen av punktskrift och finner ämnet genuint intressant.

1.1 Förbundet Finlands Svenska synskadade rf.

Förbundet Finlands Svenska synskadade rf. (FSS), hädanefter FSS, är uppdragsgivare till denna undersökning. Förbundet har år 2019 totalt 1024 medlemmar, varav 892 personer är medlemmar med en synskada och 132 personer är stödjande medlemmar enligt förbundssekreterare Blomstedt (personlig kommunikation 16 september 2019). Förbundets verksamhet är intressebevakning och att fungera som kontakt- och serviceorganisation för sina medlemmar i Svenskfinland. Förbundet arbetar för att alla dess medlemmar ska ha möjlighet att vara fullt jämlika och samhälleligt delaktiga på ett kulturellt, socialt och ekonomiskt plan. Verksamheten inom förbundet sker inom den tredje sektorn som ett komplement till samhällets andra tjänster. Det är möjligt att ta del av förbundets tjänster även om man inte är medlem i förbundet. (Förbundet Finlands Svenska Synskadade, u.å.a..)

Förbundet som grundades år 1946, var den första svenskspråkiga föreningen i Finland, även om förbundet då var ett samfund. Dess ursprungliga namn var Samfundet Finlands Svenska Blinda r.f.. Initiativet för grundandet togs av blinda och synsvaga personer, som även ledde samfundets verksamhet. Organisationen ändrade namn till Finlands Svenska Synskadade år 1972. År 1988 beslöt samfundet att ombilda FSS till ett förbund med en namnändring år 1990 till Förbundet Finlands Svenska Synskadade rf. Detta namn och förkortningen FSS används ännu år 2019. Verksamheten har under årens gång förändrats från social verksamhet till att erbjuda information, intressebevakning, kommunikation, rehabilitering samt resursanskaffning. (Förbundet Finlands Svenska Synskadade, u.å.a.)

1.2 Avhandlingens disposition

Avhandlingen består av sju kapitel med underrubriker. I det första kapitlet motiveras valet av ämne i samband med inledningen. FSS som uppdragsgivare för undersökningen och avhandlingens disposition presenteras också i detta kapitel. I det andra kapitlet redogörs för ögat, synen, synskador och tekniska hjälpmedel för synskadade. I det tredje kapitlet presenteras punktskriften och undervisningen i punktskrift i Finland förr och nu. Det fjärde kapitlet redogör för den tidigare forskningen inom ämnet. I det femte kapitlet

presenteras val av metod, datainsamling, enkäten som användes i undersökningen och genomförandet av undersökningen. Även målgruppen, bearbetning av data, analysering av data, validitet, reliabilitet och etiska aspekter presenteras i kapitel fem. I det sjätte kapitlet redovisas resultatet. Resultatredovisningen är uppbyggd efter undersökningens två forskningsfrågor. Resultatet från hela undersökningen presenteras fråga för fråga i tabellform i bilaga 3. Avhandlingens metod granskas ur ett kritiskt perspektiv och diskuteras i det sjunde kapitlet. I kapitlet diskuteras också undersökningens resultat i förhållande till den tidigare forskningen. Avslutningsvis sammanfattas avhandlingens resultat, studiens implikationer och förslag till fortsatt forskning ges. I och med att undersökningen görs i samarbete med FSS har skribenterna valt att frångå riktlinjer för tabellernas utformning och valt att använda en för oss tydligare utformning. Skribenterna ansvarar gemensamt för avhandlingens alla delar.

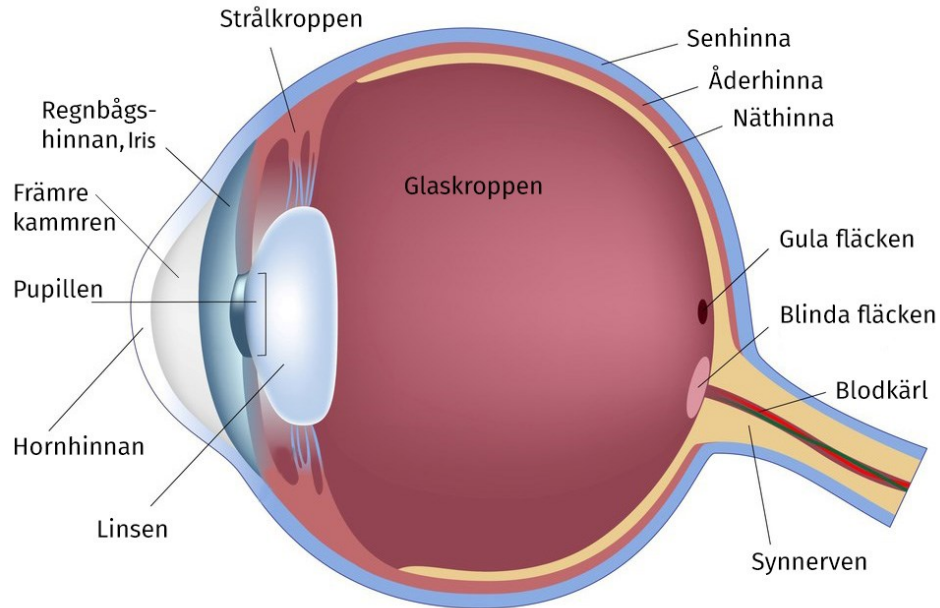

2 Ögat och synen

Detta kapitel inleds med en genomgång av ögats anatomi, av synen och synutvecklingen. Vidare definieras begreppet synskada och några vanliga synskador och ögonsjukdomar presenteras. Kapitlet avslutas med en presentation av ett urval av tekniska och digitala hjälpmedel för synskadade.

2.1 Ögat

Hornhinnan, ögats yttersta del, består av fem skikt. Hornhinnans tjocklek är ca 0,5 mm. Det yttersta skiktet kallas epitel. Epitelet är i ständig förnyelse, för där bildas konstant nya celler och på 7–10 dagar har alla celler i epitelet förnyats. På grund av detta har epitelet väldigt bra läkningsförmåga. (Kugelberg & Ygge 2010, s.11–12.) Epitelets funktion är att skydda ögat från beröring och skräp. Om något rör vid hornhinna stängs ögonlocket reflexmässigt för att skydda ögat. Hornhinnan bryter ljuset med två tredjedelar, linsen står för resten. Brytningen i hornhinnan är orörlig medan den i linsen varierar beroende på linsens form. En hornhinna som är ojämnt böjd skapar astigmatism. Detta kan rättas till eller förbättras med hjälp av glasögon, linser eller ögonlaseroperation. (Memira, u.å..)

Figur 1. Ögats anatomi. https://www.lensia.se/pics_shop/st590_3.jpg 10.9.2019

Främre kammaren är fylld av en vätska, kammervatten, som förser både hornhinnan, linsen och andra djupare delar av ögat med syre och näring. Kammervattnet är i ständig omsättning och förnyas hela tiden. På cirka 4 timmar hinner vätskan förnyas helt och hållet. (Kugelberg et al., 2010, s. 13.)

Iris, även kallad för regnbågshinnan, är det bakersta lagret i den främre kammaren. Färgen på iris beror på hur mycket färgpigment som finns lagrat där i, ju mer pigment som finns desto mer brun blir ögonfärgen. (Kugelberg et al., 2010, s. 14–15.) Iris är en ringmuskel som reglerar pupillens storlek beroende på mängden ljus runt omkring. Pupillen är den ljusöppning som finns inuti iris. (Memira, u.å..) Iris, strålkroppen och åderhinnan bildar tillsammans området uvea (Kugelberg et al., 2010, s. 14).

Linsen sitter fast med tunna trådar i strålkroppen. När musklerna i strålkroppen spänns antar den elastiska linsen en rundare form och kan då bryta ljuset olika mycket. Vartefter som människan blir äldre förloras elasticiteten i linsen och man blir då mer närsynt, så kallad ålderssynt, då behövs läsglasögon. (Kugelberg et al., 2010, s. 15–16.)

Näthinnan är den hinna som finns längst in i ögonbotten och den består av tappar och stavar. Det är på näthinnan som ljuset omvandlas till nervsignaler. Det är tapparna som gör att man kan urskilja färg och se tydligt och de finns främst i mitten av näthinnan och framförallt i gula fläcken. (Kugelberg et al., 2010, s. 16–17.) Stavarna är mer känsliga för ljus men kan inte upptäcka färg. Det är med stavarnas hjälp som man kan upptäcka svagt ljussken, och det är också stavarna som är mest aktiva i mörker. (Kugelberg et al., 2010, s. 17.)

Glaskroppen består av en geléaktig massa mellan linsen och näthinnan. På grund av sin konsistens tillåter den att små bitar av bindvävstrådar och celler kan röra sig i glaskroppen, dessa kan man se när ögat slappnar av och man till exempel tittar upp mot himlen eller ett tak. Prickarna går inte att fokusera på utan glider undan ur synfältet eftersom de finns inne i glaskroppen. (Kugelberg et al., 2010, s. 18.)

Blinda fläcken kallas den punkt på näthinnan där nervtrådarna från syncellerna samlas ihop till synnerven. Blinda fläcken uppfattas precis som namnet säger som ett blint område och därför utgår synfältstest från den punkten. (Memira u.å..) Synnerverna fortsätter bakåt i hjärnan, korsar varandra i synnervskorsningen och fortsätter sedan till hjärnbarkens syncentrum längst bak i nackloben (Inde, 2007, s. 13).

2.2 Synen

Om man hör ett ljud bekräftar man ofta det man hört med att se efter vem eller vad som åstadkommit ljudet. Man kontrollerar ofta saker man hört med synen. Man kan därför säga att synen på ett sätt är överordnad hörseln. Om man inte kan se, får man förlita sig mer på hörseln eller andra sinnen och träna upp dem till att bli mer självständiga. (Inde, 2007, s. 9.) Av de fem sinnesorganen som människan har, är det för seende personer synen som har den dominerande ställningen. 80 till 90 procent av de intryck, stimuli eller impulser vi tar emot sker via synen. (Inde, 2007, s. 10.) Enligt Inde (2007, s. 23) kan man trots detta leva ett väldigt gott liv som synskadad idag, ett första steg är att acceptera situationen och

sedan ta tag i den. Det finns många olika typer av behandlingar, stöd och hjälpmedel som man kan få och använda sig av i vardagen (Inde, 2007, s. 23).

2.2.1 Synutveckling

Ett nyfött barns synskärpa är 0.01-0.05, vilket motsvarar de största bokstäverna på en syntavla på en halv meters håll. Hos ett sex till tolv månaders barn har synen utvecklats till 0.1–0.4, vilket motsvarar de första raderna på en syntavla på cirka fyra till fem meters håll. Synskärpan vid två års ålder är 0.25, vid tre år 0.5–0.65 och vid sex års ålder 1.0. Först vid tolv års ålder är synskärpan fullt utvecklad. (Lennerstrand & Ödman, 1999, s. 40–41.) En del brytningsfel kan, om man får dem vid födseln, medföra att vissa synceller i hjärnan inte stimuleras tillräckligt. Detta kan i sin tur bidra till att synförmågan inte utvecklas till sin fulla potential, vilket då medför en synnedsättning som inte beror på någon sjukdom i ögat eller synbanorna. Människans synsystem är plastiskt, som innebär att det är påverkbart upp till cirka tio års ålder. Det betyder att man ännu i tio års ålder med rätt sorts glasögon kan förbättra synen. Om man aldrig sett bra och synfelet inte har upptäckts förrän i vuxen ålder kan synen aldrig bli bättre, oavsett glasögon. Har man som barn sett bra och i ett senare skede av livet får försämrad syn kan man få hjälp utav glasögon. (Lennerstrand et al., 1999, s. 41.)

2.3 Synskada

En person anses ha en synskada då den nedsatta synen inverkar markant på personens dagliga liv. Det finns flera aspekter som inverkar på hur synskadan upplevs av personen själv; när synskadan har uppkommit och hur länge den varar (tillfällig eller permanent), personens möjligheter att tillägna sig nya sätt att utföra aktiviteter samt personens psykiska anpassningsförmåga. Personens livsstil samt de krav personens omgivning har på synanvändningen har också en inverkan på hur synskadan upplevs och till vilken grad den påverkar vardagen. (Ojamo, 2018 s.12.)

Enligt Världshälsoorganisationen WHO:s definitioner (citerad i Ojamo, 2018 s. 13–14) är en person synsvag då synskärpa på det bättre ögat, efter en möjlig korrigerig med glasögon, är sämre än 0.3. Personen anses vara blind om synskärpan är under 0.05,

synfältet inskränkt till mindre än 20 grader i diameter eller om den funktionella synanvändningen av liknande orsaker är nedsatt. En synskadad person kan vara synsvag eller blind. (Ojamo, 2018 s. 13–14.)

Synskadades förbund rf. (u.å.) beskriver att en synsvag person kan se på olika sätt; personen ser inte att läsa, men kan röra sig utan en vit käpp, eller kan läsa med hjälp av den kvarvarande skarpa fokuserande synen, men ser inte sin omgivning. Enligt Synskadades förbund rf. (u.å.) är det sällsynt med total blindhet. Blinda personer kan ha förmågan att se ljus och även figurer eller objekt. En del blinda kan ha förmågan att läsa med hjälp av en läs-tv, som förstorar upp texten på en skärm för bättre läsbarhet. (Synskadades förbund rf., u.å..)

Precisa siffror saknas för antalet personer med synskada i Finland. Orsaken till detta är svårigheten med att definiera en synskada, på grund av dess individuella påverkan i personens vardag. Enligt uppgifter från THL:s undersökning Terveys 2011 (citerad i Ojamo, 2018, s. 14) finns det ca 50 000 30 år fyllda personer med synskada i Finland. Av dem är ca 8 400 blinda med fjärrsynens synskärpa under 0.1, medan ca 42 000 personer klassas som synsvaga med fjärrsynens synskärpa 0.25-0.1. Dessa siffror baserar sig på undersökningar gjorda på fjärrsyn. Siffran stiger till ca 55 000 personer med synskada, då man räknar med personer med god fjärrsyn, men som har annan problematik med synfältets inskränkningar, exempelvis tunnelseende. (Ojamo, 2018, s. 14.) Ojamo (2018) hänvisar till att enligt Näkövammaisrekisteri, som uppehålls av Synskadades förbund rf. och samlar in information om personer med synskada, är majoriteten av personer med synskada över 65 år fyllda. Under 10 000 personer är i arbetsför ålder och antalet under 18-åringar är mellan 1000–1500 personer (Ojamo, 2018, s. 14).

Enligt siffror från Världshälsoorganisationen WHO (u.å.) uppskattas det finnas 180 miljoner personer med synskada i hela världen. Av dessa är 40–45 miljoner personer blinda. Grå starr är en av de största orsakerna till blindhet i världen, då cirka hälften av alla blinda lider av det. Andra orsaker är bl.a. glaukom (grön starr) och den

bakterieorsakade infektionssjukdomen trakom samt retinopati, som är en följsjukdom till diabetes. (WHO, u.å..)

2.3.1 De vanligaste ögonsjukdomarna

Det finns ett flertal ögonsjukdomar som kan orsaka en synnedsättning, varav de tre vanligaste kommer att presenteras i detta kapitel. Dessa tre är makuladegeneration eller åldersförändring i gula fläcken, glaukom eller grön starr, samt grå starr.

Makuladegeneration är den vanligaste orsaken till synskada i Finland. 41% av anmälda synskador orsakas av makuladegeneration och hos 65 år fyllda personer är 59% synskadade på grund av den. Det finns två typer av makuladegeneration, torr och våt. Den våta typen framskrider snabbare och är oftast gravare än den torra typen av makuladegeneration. Den torra typen kan övergå till den våta typen. Det finns ingen behandling för den torra typen, medan man försöker förhindra framskridandet av den våta typen med läkemedelsinjektioner i ögat. (Makuladegeneration: God medicinsk praxisrekommendation, 2017.)

Makuladegeneration är en sjukdom som påverkar den skarpa synen i ögonbotten, den gula fläcken. Trots att makuladegeneration inte är smärtsam, kan synen försämrast snabbt. Symtomen för makuladegeneration uppkommer och framskrider oftast snabbt, både när- och fjärrsyn minskar inom dagar eller veckor. Bilder och raka linjer förvrängs, i det centrala synfältet kan svarta områden eller tomma vita fläckar förekomma. Vid läsning kan bokstävernas storlek förändras, till och med så att personen inte alls ser dem. Ju snabbare sjukdomen hittas, desto bättre prognos. (Makuladegeneration: God medicinsk praxisrekommendation, 2017.)

Glaukom skadar synnerven och synfältet, vilket resulterar i strukturella och funktionella förändringar i ögat över tid. De två vanligaste formerna av glaukom är öppenvinkelglaukom och trångvinkelglaukom. Öppenvinkelglaukom är den näst vanligaste orsaken till en synnedsättning hos äldre i Finland. Med behandling kan öppenvinkelglaukom framskrida långsamt, från det första synfältsbortfallet till eventuell

blindhet, i medeltal 30 till 40 år. Uppskattningsvis finns det 70 miljoner människor med glaukom i världen, varav 6 miljoner är blinda på grund av glaukom. I Finland använde år 2014 ungefär 87 000 personer läkemedel mot glaukom och andelen uppskattas öka med 2000 personer årligen. Majoriteten, 80%, av de som får behandling mot glaukom i Finland är över 65 år gamla. Största riskfaktorn är förhöjt ögontryck. Sänkning av ögontrycket är tills vidare den enda behandlingsformen för glaukom. Ögontrycket kan sänkas genom behandling av läkemedel, laser och med operation av kammarvinkeln. (Glaukom: God medicinsk praxis-rekommendation, 2016.)

Globalt sett är grå starr den vanligaste orsaken till blindhet. I Finland är det dock sällsynt med bestående blindhet orsakad av starr. Grå starr försämrar synen i ena eller båda ögonen och man beräknar att cirka 30% av personer över 65 år har grå starr. Enda behandlingen för grå starr är en operation och årligen görs cirka 50 000–60 000 starroperationer i Finland. (Grå starr: God medicinsk praxis-rekommendation, 2019.)

Vid grå starr blir ögats lins grumlig. Detta gör att ljuset inte når ögats näthinna lika bra som tidigare och synen blir gradvis försämrad. Den grumliga linsen gör att ljuset sprids i linsen, vilket orsakar att personen blir känslig för bländning. Skymningsljuset har en försämrande effekt, då ögat med den grumliga linsen har svårt att urskilja kontraster. Även färgseendet förändras. Ärftliga faktorer kan förklara cirka 50% av åldersrelaterad grå starr, även om åldrandet i sig är den största påverkande faktorn vid grå starr. Riskfaktorer för grå starr är rökning, övervikt och rikligt alkoholbruk, men även diabetes kan öka risken. Ögonskador och exponering för solljus räknas även med som andra riskfaktorer för grå starr. (Grå starr: God medicinsk praxis-rekommendation, 2019.)

2.4 Tekniska hjälpmedel för synskadade

Tekniken har utvecklats mycket under de 16 åren sedan Furu och Sippola (2003) undersökning, vilket medfört att utbudet av olika tekniska och digitala hjälpmedel har ökat. Smarttelefoner, datorer och surfplattor erbjuder olika inbyggda funktioner som redan i sig ökar tillgängligheten för användaren att kunna använda produkten. Bland annat kan man på en smarttelefon ändra ikonernas och textens storlek, kontraster och ställa in att

skärmen blir uppläst, vilket gör att användaren kan använda telefonen utan att se själva skärmen. (Nieminen, 2017.)

Enligt IT-ansvarige Cristian Söderberg vid FSS (personlig kommunikation, 4 oktober 2019) är en punktdisplay, talsyntes och en skärmläsare de tekniska hjälpmedel som används i samband med punktskrift. En skärmläsare är ett hjälpmedelsprogram som läser av skärmen och berättar för användaren vad som är aktivt på skärmen. Genom att förflytta sig med kortkommandon eller tangentbordets tangenter på skärmen, berättar skärmläsaren var användaren befinner sig för tillfället och/eller läser av vad det står. (Söderberg, 2019.) En punktdisplay kopplas oftast till en dator eller en telefon, där en skärmläsare som hjälpmedelsprogram har installerats. Med hjälp av skärmläsaren förmedlas informationen från skärmen till punktdisplayen, där informationen syns och kan avläsas i form av punktskrift. Söderberg (2019) skriver att en punktdisplay inte fungerar utan en skärmläsare. Om en punktdisplay inte är kopplad till datorn eller telefonen, förmedlas informationen på skärmen genom en talsyntes (artificiell röst) som läser upp den (Söderberg, 2019).

Åström (2011, s 23) skriver att talsyntesens uppgift är att omvandla text till tal. Informationen fås av en skärmläsare. Talsyntesen är ofta anpassad efter användarens språk, vilket gör att till exempel låneord eller ord på annat språk än talsyntesens, inte blir korrekt uttalade. Enligt Åström (2011, s. 23) finns det två olika varianter av talsyntes; mekanisk talsyntes och syntetisk talsyntes. Den mekaniska talsyntesen innehåller digitalt inspelat tal samt ett begränsat antal förinspelade ord, vilket meningar skapas av och läses upp enligt. En syntetisk talsyntes klarar av att forma alla tänkbara ord- och bokstavskombinationer och programmet kan urskilja olika skiljetecken, vilket gör den upplästa texten mer naturlig jämfört med den mekaniska talsyntesen. (Åström, 2011, s. 23–24.)

Utöver talsyntes, skärmläsare och punktdisplay finns det andra tekniska hjälpmedel på marknaden. FSS (u.å.b) nämner daisy-spelare, optiska hjälpmedel och andra olika talande hjälpmedel på sin hemsida. En daisy-spelare är en ljudboksspelare som läser upp

ljudböcker och är enklare att använda än andra ljudböcker (FSS, u.å.b). Ljudböcker kan lånas via biblioteket Celia, som erbjuder tillgänglig litteratur (Celia, u.å). Celias utbud kan även användas genom programmet Pratsam Reader som finns tillgänglig på telefon, dator samt surfplatta (Pratsam, u.å). Optiska hjälpmedel innebär hjälpmedel med förstoringsfunktion, exempelvis en läs-TV. En läs-TV har en skärm och en kamera, med vilken texten som önskas läsa läses av och förstorar upp på skärmen. Det finns även mindre portabla digitala förstoringshjälpmedel och appar till telefonen och surfplattan. I vardagen kan man använda andra talande digitala hjälpmedel, bland annat en talande våg, talande termometer och talande klocka. (FSS, u.å.b.)

3 Punktskrift och utbildning

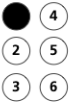

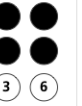
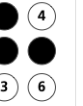
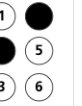
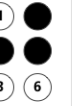
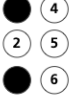

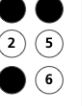
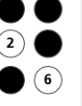

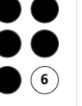
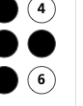

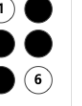
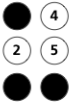
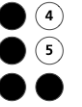
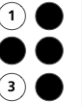

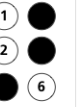

I detta kapitel beskrivs punktskriften som skriftspråk, dess utformning och historia. Vidare beskrivs punktskriftsundervisningens historia i Finland och hur undervisningen i punktskrift ser ut 2019 för barn och vuxna.

3.1 Punktskrift

Enligt Punktskriftsnämnden (u.å.a) är punktskriften det skriftspråk som blinda och synskadade över hela världen kan använda för att läsa och skriva. Punktskriften ger synskadade en större självständighet i och med att den skapar möjligheter för synskadade att uttrycka sig och kommunicera i skrift (Punktskriftsnämnden u.å.a).

Enligt Sjöstedt (1997, s. 21–22) har det punktskriftssystem som används idag sitt ursprung i fransmannen Charles Barbiers system som han utvecklade 1819. Systemet var avsett för militären att använda nattetid. Barbiers system innehöll tolv punkter. Punktskriftssystemet skickade Barbier in till blindskolan i Paris, där skolans elev Louis Braille (Punktskriftsnämnden, u.å.b), bekantade sig med det. Braille kom på att punkterna inte gick att läsa med fingertopparna för att bokstäverna var för stora och utvecklade därför ett eget system som bestod av sex punkter. Brailles punktskriftssystem blev klart år 1834. På grund av sin upphovsmakare benämns punktskriftssystemet också som Brailleskrift (Punktskriftsnämnden, u.å.b).

Punktskrift är en taktil skrift som kan läsas med känseln, fingertopparna. Den består av sex punkter i två kolumner, med tre punkter i varje rad, en så kallad punktskrifts cell. Detta möjliggör 63 olika kombinationer. För att kunna skapa fler tecken kombinerar man dessa 63 kombinationer med andra punktskrifts celler, exempelvis genom att tillsätta ett förtecken till en bokstav, skapar man en siffra. (Punktskriftsnämnden, u.å.c.)

 a	 b	 c	 d	 e	 f	 g	 h	 i	 j
 k	 l	 m	 n	 o	 p	 q	 r	 s	 t
 u	 v	 w	 x	 y	 z	 å	 ä	 ö	

Figur 2. Punktskriftsalfabetet.

(Punktskriftsalfabetet. Bild hämtad från <https://www.fss.fi/sv/synskadeinfo/punktskrift> 3.9.2019)

Enligt Sjöstedt (1997, s. 22) fanns också ett annat system, Moon-systemet, som utvecklats av engelsmannen William Moon. Moon använde sig av förenklade svartskriftsbokstäver i relief. Reliefbokstäver innebär att bokstäverna i det latinska alfabetet är kännbara med fingrarna på pappret. Moon-systemet var ett sådant system men innehöll förenklade bokstäver av det latinska alfabetet. (Punktskriftsnämnden, u.å.c.) Enligt Punktskriftsnämnden (u.å.c) användes Moon-systemet vid blindskolan i Paris fram till och med år 1850 då man helt övergick till Brailles punktskriftssystem.

3.2 Punktskriftsundervisningens historia i Finland

Enligt Sjöstedt (1997, s. 23) startades den första blindskolan i Finland år 1865 av Uno Cygnaeus, vilken var en finlandssvensk skola. Idén till att starta en skola i Finland fick Cygnaeus under sina studieresor i Europa år 1858–1859. Efter att den svenska blindskolan grundats i Finland insåg man även på finskt håll att de finskspråkiga synskadade behövde en egen skola. Karl Mortimer Stenius grundade år 1871 en skola för finskspråkiga synskadade i Kuopio. Förutom den egentliga skolundervisningen låg fokus på att ge de

synskadade eleverna en yrkesutbildning. I Helsingfors ökade sakta antalet finskspråkiga i blindskolan. Efter att först ha haft en svenskspråkig underavdelning fick de svenskspråkiga en egen självständig blindskola år 1966. (Sjöstedt, 1997, s. 23.)

3.3 Undervisning för synskadade år 2019

År 2019 är de allra flesta elever med synnedsättning integrerade i grundskolan på sin hemort. Via det nationella kompetenscentret Valteri kan man få stöd för skolgången. Valteri är en del av Utbildningsstyrelsen verksamhetsområde. (Förbundet Finlands Svenska Synskadade, u.å.c.) För barn med behov av särskilt stöd, som av olika orsaker inte kan få tillräckliga stödåtgärder i hemkommunen, finns det möjligheter till skolplats vid de olika Valteri skolorna i Finland. (Valteri, u.å.) Valteri Onerva i Jyväskylä är den finskspråkiga specialskolan för barn med synskada och Valteri Skilla den svenskspråkiga, som är belägen i Helsingfors. Barn med synskada övar läs- och skrivfärdigheter i förskolan med hjälp av olika reliefmaterial. Själva läs- och skrivinläringen med punktskrift sker från och med första klass i grundskolan. (Synskadades förbund rf, 2019.)

Enligt distriktssekreterare F. Mörk (personlig kommunikation, 9 september 2019) arrangeras undervisning för vuxna med synskada bland annat av FSS för FSS medlemmar. Distriktsföreningen Vasa svenska synskadade r.f. ordnar till exempel dagkurser en gång i veckan och intensivkurser i form av två dagar på Norrvalla i Vörå. Föreningen ordnar också kurser för seende. (Mörk, personlig kommunikation, 9 september 2019.) Synskadades förbund rf (2019) skriver på sin hemsida att vuxna synskadade kan ta del av kurser i punktskrift i samband med rehabiliteringsperioder, genom att delta i det egna distriktets kurs eller genom självstudier. Därmed är möjligheterna till att lära sig punktskrift väldigt bundna till förbunden eller föreningarna för både svensk- och finskspråkiga vuxna med synskada, åtminstone om synskadan inte är medfödd eller kommit med åren.

4 Tidigare utförd forskning

I detta kapitel presenteras den tidigare forskning som utgör bakgrunden till denna replikationsstudie. Kapitlet presenterar även tidigare forskning relaterad till tekniska och digitala hjälpmedel för synskadade. Tillgång till tidigare forskning inom ämnet är begränsat, i och med att det inte finns aktuell forskning inom området.

4.1 Undersökningar om punktskriftens användning

I en brittisk undersökning gjord av Bruce, McKennell och Walker (1991) presenterades resultaten från den första nationella kartläggningen av blinda och synskadade i Storbritannien. Fokusområden var att kartlägga antalet synskadade, deras personliga omständigheter och behov, och till vilken utsträckning dessa behov bemöttes. I undersökningen deltog 595 personer med en synskada. Deltagarna var alla 16 år eller äldre. Undersökningsgruppen bestod av 72% kvinnor. En större andel (66%) av personerna som deltog i undersökningen var över 75 år. Undersökningen utfördes i slutet av år 1986 och i början av 1987. Bruce et al. (1991) kartlade många olika delar av de synskadades liv, bland annat bakgrundsuppgifter som synsituation, boende och civilstatus men även läsvanor, andra funktionsnedsättningar och fritidsintressen. Bruce et al. (1991) kunde bland annat konstatera att 40% av undersökningsgruppen vid läsning hade hjälp av en seende person som läste texten för dem. Sent 80-tal var också kassettbandspelaren det tekniska hjälpmedlet som 46% av de synskadade hade hemma. Den brittiska undersökningen utgör grunden för den finska undersökningen som utfördes av Johanna Mäki år 2000.

Johanna Mäki (2000) kartlägger i sin undersökning punktskriftens användning bland finskspråkiga synskadade. Mäki använder den brittiska undersökningen som grund för sin undersökning med ett syfte att kartlägga punktskriftens användning i Finland. Fokusområde i undersökningen är bland annat hur synskadade använder punktskriften, var de har lärt sig den och om de upplever sig behöva mer undervisning i punktskrift. Metoden i undersökningen är en telefonintervju. Totalt intervjuas 451 respondenter varav

59% (265 respondenter) är kvinnor och 41% (186 respondenter) är män. Medelåldern för respondenterna är 66 år, där den yngsta är 6 år och äldsta 93 år.

Mäki (2000) estimerar att det finns cirka 1500–2000 personer som använder punktskrift i Finland på basen av kartläggningens resultat. Punktskriften används både av blinda och personer med en synnedsättning. Punktskriften är i många fall det enda sättet för en synskadad att läsa och skriva, trots att personen i andra sammanhang kan använda sin syn till att läsa med hjälp av exempelvis en läs-TV. Olika optiska hjälpmedel (läs-TV, förstoringsglas) och olika typer av inspelningar möjliggör tillsammans med punktskriften att en person med synskada har en funktionell läs- och skrivförmåga, enligt resultaten i Mäkis undersökning. År 2000 används punktskriften mest i vardagliga situationer, bland annat för att läsa och markera förpackningar, för att upprätthålla kontakt med andra personer samt för att läsa tidskrifter. Enligt resultaten påverkar faktorerna ålder, familjeförhållande, bostadsområde, synskada och när den uppkommit samt andra eventuella funktionsnedsättningar om respondenten hade lärt sig punktskrift eller inte. Ju yngre respondent som bodde tillsammans med sin familj eller annan anhörig, i stad eller förort samt blivit synskadad från födseln eller i skolåldern, desto högre sannolikhet att respondenten lärt sig punktskrift.

De tekniska och digitala hjälpmedel som nämns i Mäkis (2000) undersökning är dator och punktdisplay. Dessa nämns i samband med antalet respondenter som studerat punktskrift och som använder en dator (32%) eller punktdisplay (5%). Andel användare av läs-TV presenteras inte i undersökningen.

Den tidigare undersökningen i Svenskfinland utfördes av Mathias Furu och Nina Sippola (2003). Undersökningen är den första som kartlade punktskriftens användning i Svenskfinland. Furu och Sippola (2003) utförde telefonintervjuer med 57 personer som alla var medlemmar i Förbundet Finlands Svenska Synskadade rf. (FSS). Majoriteten av dessa, 63%, var blinda och 23% uppgav att de var synsvaga och inte kunde läsa. Övriga deltagare, 14% i undersökningen, kategoriserades under "Annat" och omfattade till exempel blinda men som kan uppfatta ljus. Svarsprocenten i undersökningen var 67,4.

Alla personer som deltog i undersökningen visste vad punktskrift var och 93% hade studerat och/eller lärt sig punktskrift, men endast hälften använde sig av den regelbundet. Dryga hälften av respondenterna ansåg att det fanns brister eller problem med undervisningen i punktskrift. En knapp tredjedel av respondenterna ville ha mer undervisning i punktskrift. Undersökningen visade att punktskriften redan då hade börjat kompletteras av talsynteser, talande hjälpmedel och talböcker. Furu och Sippola (2003) konstaterade också att ju yngre respondenterna var desto mer använde de sig av punktskrift. Det som kännetecknade många av de aktiva användarna av punktskrift var att de var förhållandevis friska från långtidssjukdomar och funktionsvariationer. Undersökningen visade också att det fanns signifikanta skillnader mellan kvinnor och män gällande funktionsvariationer och långtidssjukdomar.

4.2 Teknik i samband med undervisning av punktskrift

Martiniello och Wittich (2018) har undersökt användningen av tekniska hjälpmedel i samband med undervisning av punktskrift. Sammanlagt deltog 35 amerikanska och kanadensiska punktskriftsutbildare i enkätundersökningen med ett syfte att kartlägga utbildarnas undervisningsmetoder och åsikter om användandet av tekniska hjälpmedel i samband med undervisningen av punktskrift. Utbildarna hade alla undervisat i punktskrift de senaste fem åren.

Martiniellos och Wittichs (2018) resultat visar på att de utbildare i undersökningen som undervisar barn, unga och vuxna har större sannolikhet att använda teknik i sin undervisning jämfört med de utbildare som undervisar äldre vuxna. I de flesta fall var utbildarens egen okunskap om de tekniska möjligheterna och hur man använder den orsaken till att inte använda teknik i sin undervisning. Även om tekniken inte användes i all undervisning, ansåg respondenterna generellt att tekniken är en motiverande faktor vid inläringen av punktskrift. Martiniello och Wittich (2018) förespråkar teknikens användning i undervisningen av äldre vuxna som ett komplement till den traditionella undervisningen, som en motiverande faktor och med en förhöjande effekt på inlärningsresultaten. Martiniello och Wittich (2018) hänvisar i sin artikel även till tidigare forskning av bland annat Douglas et al. och Cryer och Home, vilka nämner att det lätt

händer att äldre inlärares kunnande och behov nedvärderas i samband med valet av undervisningsmetod och arbetssätt. Detta kan vara en faktor som inverkar på att tekniken inte utnyttjas i undervisning av äldre punktskriftsanvändare (Martiniello & Wittich, 2018).

5 Metod och genomförande

I detta kapitel beskrivs undersökningens syfte och forskningsfrågor. Vidare beskrivs metod, respondenter och målgrupp. Därpå redogörs för undersökningens databearbetning, analys och undersökningens målgrupp. Undersökningens reliabilitet, validitet och de aktuella etiska aspekterna behandlas också i detta kapitel.

5.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med undersökningen är att kartlägga användningen av punktskrift i Svenskfinland bland vuxna synskadade. Undersökningen baserar sig på Mathias Furus och Nina Sippolas undersökning utförd år 2003 vid Pedagogiska Fakulteten vid Åbo Akademi, vilket gör denna undersökning till en replikationsstudie. Förutom kartläggningen av punktskriftens användning, ligger fokus på att jämföra resultaten från denna undersökning utförd år 2019 med undersökningen utförd år 2003. Jämförelsen görs för att FSS vill ta del av om och hur punktskriftens användning i samhället utvecklats sedan år 2003. Utgående från syftet har följande forskningsfrågor utarbetats:

3. Hur ser användningen av punktskrift ut i Svenskfinland år 2019?
4. Vilka likheter och skillnader framkommer i undersökningen utförd 2019 jämfört med undersökningen utförd år 2003?

I forskningsfråga 1 kartläggs punktskriftens användning i Svenskfinland ur olika perspektiv. Vi undersöker också vilka tekniska hjälpmedel respondenterna använder i samband med eller istället för punktskrift. Vi kartlägger även vilket behov synskadade har av punktskriften i samhället, och orsakerna till att inte använda punktskriften aktivt även om man kan den. I forskningsfråga 2 kartläggs situationen med utbildningen i punktskrift år 2019 jämfört med år 2003.

5.2 Kvantitativ metod

Undersökningen har en kvantitativ ansats med kvalitativa inslag. En kvantitativ ansats är motiverat då undersökningsgruppen är stor och då man vill kunna dra generaliserbara slutsatser på basen av de resultat man får om de förhållanden man undersöker. En kvantitativ ansats möjliggör att man kan undersöka flera olika tydligt beskrivna förhållanden i en och samma undersökning, exempelvis vilka attityder den utvalda gruppen har om ett visst ämne. En kvantitativ ansats är befogat då man vill kunna kvantifiera materialet man samlat in. (Eliasson, 2013, s. 28–30.) I och med att undersökningen har ett fokus på att kartlägga punktskriftens användning i Svenskfinland, lämpar sig en kvantitativ ansats bäst för ändamålet med tanke på urvalets storlek. Undersökningen baserar sig även på en tidigare undersökning inom samma ämne, vilket gör att samma typ av ansats är befogat för att statistiskt kunna utföra jämförelser undersökningar emellan.

5.3 Datainsamlingsmetod

Datainsamlingsmetoden var en strukturerad telefonintervju baserad på en färdigt utarbetad enkät. Orsaken till att en strukturerad telefonintervju valdes som datainsamlingsmetod baserar sig på målgruppens karaktär, eftersom en enkät i traditionell form kan vara ett hinder för synskadade att delta i. Telefonintervju som datainsamlingsmetod valdes därmed för att möjliggöra att så många som möjligt från vår målgrupp kan delta i undersökningen. Gillham (2008, s. 116) påpekar också att telefonintervjun är ett fungerande alternativ då geografiska avstånd inte spelar en roll för att kunna utföra eller delta i undersökningen samt att många i allt större grad har tillgång till en telefon.

De kvalitativa inslagen var aktuella med tanke på de öppna frågorna i enkäten. Enkäten innehöll ett antal öppna frågor, vilka analyserades med hjälp av en kvalitativ innehållsanalys. Öppna frågor användes för att få fram egenskaper i vissa specifika frågor som inte är mätbart i siffror och därför lämpar sig en kvalitativa inslag för att undersöka dessa företeelser enligt Eliasson (2013, s. 27) och Gillham (2008, s. 186). Eliasson (2013, s. 27) framhäver också att kvalitativa inslag går bra att kombinera tillsammans med

kvantitativa metoder. Valet att använda kvalitativa inslag i samband med en kvantitativ metod hittar man också stöd i Ejlertsson (2014, s. 10) som påpekar att om svarsunderlaget ska kunna generaliseras bör kvantitativ ansats väljas och om man vill gå mer in på djupet ska en kvalitativ ansats väljas.

Bakgrunden till enkäten som användes i undersökningen utarbetades ursprungligen år 2000 på finska av Johanna Mäki (2000). Enkäten översattes och modifierades till svenska av Furu och Sippola (2003) som kartlade de finlandssvenska synskadades situation gällande punktskriftens användning. Enkäten som användes i denna undersökning var en uppdaterad version som baserade sig på Furu och Sippolas översättning från år 2003. Furu och Sippolas enkät bestod av 38 frågor totalt. Enkäten för den aktuella undersökningen bestod av totalt 43 frågor och var uppbyggd av två delar, en A-del som behandlar respondentens basuppgifter (kön, ålder, synsituation med flera) och en B-del som berörde punktskriften och dess användning. Enkätens A-del hade slutna frågor medan B-delen bestod av både slutna och öppna frågor. Beroende på hur respondenten svarade på fråga 11 i enkäten, fortsatte intervjun med frågorna 12–35 eller med frågorna 36a–43. Enkäten hittas i bilaga 1 för denna undersökning.

Enkäten modifierades i samarbete med FSS i november–december 2018 för att bättre möta de frågeställningar som är aktuella för just denna undersökning. Fokus låg ändå på att behålla de ursprungliga frågorna så likadana som möjligt, för att bättre kunna utföra jämförelser av undersökningens resultat med de resultat Furu och Sippola fått år 2003. Modifieringarna i enkäten bestod av frågor som FSS som uppdragsgivare var intresserade av att få svar på, exempelvis frågorna 32–35 i enkäten (bilaga 1). Vi skribenter har tillagt frågan om vilka andra tekniska/digitala hjälpmedel som informanten använder sig av (fråga 26b/36b), då vi särskilt var intresserade av den digitala utvecklingen i förhållande till punktskrift och dess användning. Dessa tillägg till frågorna gjorde att enkäten också blev längre än den Furu och Sippola använde. Överlag uppdaterades enkäten med enstaka nya begrepp, frågeformuleringar och svarsalternativ.

5.4 Genomförande

Då uppdateringen av enkäten var utförd, överfördes alla frågor till programmet *e-blankett* som Åbo Akademi hade att erbjuda för att elektroniskt samla in enkätsvar. Vid överföringen till *e-blankett*, skedde en genomgång av svarsalternativen för att underlätta ifyllandet under telefonintervjuerna. Programmet *e-blankett* möjliggjorde att all data blev sparad på ett tryggt ställe och enbart var tillgängligt för oss skribenter med administrationsrättigheter till den elektroniska enkäten (Åbo Akademi, 2017, s.42). Alla svar samlades in elektroniskt, vilket underlättade analysen av det insamlade data vid analysfasen.

I februari 2019 delade FSS med sig av deltagarlistan för undersökningen. Totala urvalet var 132 personer som slumpmässigt blivit utvalda ur förbundets medlemsregister. Skribenterna kunde inte påverka valet av urval, utan valet utfördes av FSS. Dessa informanter uppdelades i två nästan lika stora grupper, en grupp per skribent. Förbundet erbjöd även ett SIM-kort åt vardera skribent för att möjliggöra utförandet av telefonintervjuerna. Efter avslutade intervjuer förstördes SIM-korten, då de enbart var till för datainsamlingsfasen i undersökningen.

Själva telefonintervjuerna skedde i mars-april 2019. Telefonintervjuerna utfördes fysiskt i Vasa med omnejd och i majoriteten av fallen under dagtid på vardagar. Vid enstaka fall utfördes intervjuer under dagtid på lördag, dessa undantag enligt informantens önskemål. I anspråk tog en telefonintervju mellan 9 och 45 minuter och intervjuerna bandades inte in i och med att svaren fylldes i direkt i enkäten. Telefonintervjuerna inleddes med presentation av den som intervjuade, universitetets namn, undersökningen och dess syfte och en fråga om personen ville delta. Om personen gav sitt medgivande att delta, gavs ytterligare information om undersökningen och hur länge intervjun i regel kommer att ta samt de etiska aspekter som gällde för undersökningen.

5.5 Undersökningsgrupp

Totala antalet medlemmar i FSS medlemsregister med en WHO klassificerad synskada var 892 personer enligt FSS:s kommunikationschef C. Blomstedt (personlig kommunikation 16 september 2019). Vår målgrupp bestod av 132 vuxna FSS-medlemmar med en synskada. Dessa respondenter valdes slumpmässigt ut av FSS-personal ur medlemsregistret eftersom respondenterna ansågs vara potentiella användare av punktskrift. Minderåriga och skolelever exkluderas ur undersökningen då fokus ligger på att kartlägga de vuxna synskadades användning av punktskrift. Exkluderingen kan även motiveras med att denna undersökning är en replikation av den tidigare undersökningen av Furu och Sippola (2003). Den slutliga undersökningsgruppen bestod av 84 personer (47 kvinnor och 37 män), vilket gav undersökningen en svarsprocent på 63,6.

Bortfall för undersökningen var följande; 15 personer svarade inte då de blev kontaktade vid tre olika tillfällen, ytterligare var 13 personers telefonnummer inte längre i bruk eller gick till fel person och 20 personer valde vid uppringning att inte delta i undersökningen. De personer som inte ville delta i undersökningen uppgav som orsak att de inte använde punktskrift, var för sjuka för att delta eller upplevde att de inte hade något att bidra med till undersökningen. Dessa personer utgör undersökningens *externa bortfall*, då de inte har deltagit i undersökningen (Berntson, Bernhard-Oettel, Hellgren, Näswall & Sverke, 2016, s. 50). Utöver de orsaker som är uppräknade till bortfallet, har skribenterna inte annan information än namn och telefonnummer till de kontaktade, vilket gör att en närmare analys av det externa bortfallet inte är möjligt. Det *interna bortfallet*, där respondenten lämnat en enskild fråga obesvarad (Berntson et al., 2016, s. 50), redogörs närmare i samband med resultatredovisningen i kapitel 6.

5.6 Databearbetning och analys

Analys av insamlat data skedde i september-oktober 2019. Det kvantitativa data bearbetades och analyserades med hjälp av SPSS version 25. Resultaten åskådliggjordes genom att använda korstabeller. För att få fram svarsfrekvensen på enkätens flervalfrågor användes frekvensanalys i SPSS. Resultat presenteras med hjälp av deskriptiv statistik.

Tabellerna utformades med hjälp av Excel och dessa presenteras i resultatredovisningen (kapitel 6). Jämförelser med Furus och Sippolas (2003) undersökning gjordes manuellt genom att jämföra resultatredovisningens tabeller och texter med resultat från denna undersökning.

Öppna frågor analyserades genom en kvalitativ innehållsanalys, vilket bidrar med de kvalitativa inslagen i undersökningen. En kvalitativ innehållsanalys används enligt Gillham (2008, s.183) för att analysera text och i första hand transkriberat tal. Eftersom svaren på de öppna frågorna redan bearbetades vid intervjutillfället när de skrevs in i e-blanketten, valdes kvalitativ innehållsanalys som metod. Svaren skrevs in genom att använda nyckelord och sammanfatta det som sagts i korta meningar. Svaren skrevs ut på papper och sammanställdes sedan i olika kategorier som skribenterna kunde urskilja, utefter de svarandes utsagor och frekvenser för dessa. Detta skedde manuellt med färgkodning vartefter liknande svar påträffades. Kategorierna analyserades sedan ytterligare en gång för att minska risken för att kategorierna blev alltför vida eller snäva och för att garantera att alla utsagor räknats med. Gillham (2008, s. 186) påpekar att det är bättre att kategorisera för brett än för snävt eftersom det främjar möjligheten till ett mer representativt urval. Gillham (2008, s. 186) lyfter fram vikten av att kategorirubrikerna är deskriptiva och inte blir för abstrakta, detta för att rubrikerna ska representera svaren hos respondenterna. Kategorierna sammanställdes i tabeller för att resultatet och kategorirubrikerna blir mer överskådliga. I tabellerna sammanställdes också antalet svarande och antalet utsagor per intervjufråga.

5.7 Validitet, reliabilitet och etiska aspekter

Validitet för en enkätfråga innebär frågans förmåga att mäta det den avser att mäta. Ett högt bortfall påverkar enkätens validitet och gör det svårare att generalisera resultatet. (Ejlertsson, 2014, s. 107–108) Ejlertsson (2014) delar utöver detta in validiteten i olika delområden; *kriterievaliditet*, *innehållsvaliditet* och *begreppsvaliditet*. Kriterievaliditet delas ytterligare in i *prediktiv validitet* och *samtidig validitet* (Ejlertsson, 2014, s. 109).

Prediktiv validitet innebär hur väl en mätning eller undersökning med en specifik fråga kan förutspå resultatet, då korrelationen av ett kriterium (frågan) och resultatet omprövas vid ett senare testtillfälle vid en senare tidpunkt. (Ejlertsson, 2014, s. 109.) Prediktiva validiteten för de enstaka frågorna i denna undersökning kan inte fastställas då resultaten inte omprövas vid ett senare tillfälle.

Samtidig validitet innebär att man utför intervjun med en annan liknande grupp som den man avser undersöka, för att se om dessa resultat överensstämmer med de resultat man får i den ordinarie undersökningen (Ejlertsson, 2014, s. 109). Exempelvis kan man genom en pilottestning ha använt en annan intervjuteknik än telefonintervju på en mindre grupp personer med synskada för att sedan jämföra om resultatet korrelerar med de resultat för den ordinarie undersökningen. En pilottestning av enkäten utfördes inte i denna undersökning i och med att enkäten som används baserar sig på en enkät från en tidigare undersökning av Furu och Sippola (2003) inom samma ämne.

Begreppsvaliditet innebär att den teoretiska bakgrund man har som grund för undersökningen har blivit operationaliserad, eller nedbruten, till enkätfrågor. Ju bättre enkätfrågan överensstämmer med teorin, desto högre begreppsvaliditet. (Ejlertsson, 2014, s. 110.) Enkäten till denna undersökning innehåller frågor om punktskriften och dess användning ur olika synvinklar, respondenternas möjliga användning av tekniska och digitala hjälpmedel samt frågor som berör punktskriften och behovet av den i samhället. Frågorna har stöd i den teoretiska bakgrunden om bland annat utbildning i punktskrift, tekniska hjälpmedel för synskadade samt om FSS som förbund med en roll som synskadades intressebevakare och med påverkansmöjligheter ute i samhället.

Innehållsvaliditet innebär enligt Ejlertsson (2014, s. 110) att de enskilda frågorna mäter "korrekt" enligt sakkunniga inom det undersökta området. Frågorna ska även formuleras så att respondenten väljer att svara på dem på ett seriöst sätt, även om respondenten inte skulle känna till teorin bakom frågorna (Ejlertsson, 2014, s.110). Innehållsvaliditeten på enkätfrågorna i undersökningen kan delvis garanteras i och med att undersökningen är en replikationsstudie, där den tidigare enkäten av Furu och Sippola (2003) används som

grund. Utöver detta gick FSS igenom enkäten på deras styrelsemöte, vilket man i detta fall kan räkna med som sakkunniga inom det undersökta området. Skribenterna bearbetade och uppdaterade därefter frågeställningarna efter förslagen av FSS och enkäten i sin helhet godkändes av undervisningspersonal vid Åbo Akademis enhet för specialpedagogik.

Ejlertsson (2014, s. 107) skriver att *reliabilitet* innebär hur pass troligt det är att frågan besvaras på samma sätt om den ställs igen. Ejlertsson (2014, s. 107) menar att en fråga med hög reliabilitet har hög sannolikhet att bli besvarad likadant. De slutna frågorna i undersökningen har en högre reliabilitet än de öppna frågorna, eftersom de öppna frågorna är mer kontext- och personbundna än de slutna frågorna. Även om de öppna frågorna har en lägre reliabilitet i jämförelse med de slutna frågorna, har skribenterna i intervjusituationen läst upp de nedskrivna svaren för respondenten, för att garantera att det skrivna svaret stämmer överens med respondentens åsikt om frågan. På detta sätt har respondenten kunnat förtydliga sitt svar, tillägga något vid behov eller be intervjuaren korrigera vid eventuellt fel. Risken för feltolkning har också på så sätt kunnat minimeras för att höja reliabiliteten för de öppna frågorna. Skribenterna har under intervjutillfället upprepat frågan på nytt vid behov och undvikit att ställa ledande frågor, för att garantera en högre grad av reliabilitet i både de slutna och öppna frågorna.

Vid utförande av en enkätundersökning finns det fyra forskningsetiska krav att ta i beaktande. De fyra forskningsetiska kraven är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. Ejlertsson (2014, s. 32) förklarar att *informationskravet* innebär att de personer som ska intervjuas tydligt informeras om undersökningen, dess syfte och att det är frivilligt att delta i undersökningen. I vår undersökning börjar vi intervjutillfället med att presentera vilka vi är, varför vi ringer, syftet med undersökningen och vem som är uppdragsgivare till den samt frågar om den tillfrågade vill delta i undersökningen.

Vidare förklarar Ejlertsson (2014, s. 32) *samtyckeskravet* med att den tillfrågade ska veta att undersökningen är frivillig och att den tillfrågade inte behöver känna skuld om hen väljer att tacka nej till att delta. I denna undersökning informerar skribenterna för

deltagarna att det är frivilligt att delta och att de har rätt att avbryta intervjun när som helst under intervjuens gång. Om den tillfrågade inte vill eller kan besvara en fråga, går intervjun vidare till nästa fråga utan någon slags tvång på att svara. Om tidpunkten inte passar, men den tillfrågade gärna vill delta, ringer skribenterna upp vid en annan tidpunkt som den tillfrågade får välja.

Konfidentialitetskravet innebär enligt Ejlertsson (2014, s. 32) att personer som deltar i en undersökning ska kunna försäkras om att de behåller sin anonymitet i undersökningen och att deras personuppgifter förvaras så att inga obehöriga kan få tillträde till dessa. I denna undersökning har vi fått tillträde till 132 personers namn och telefonnummer från FSS:s medlemsregister. De tillfrågade upplyses om detta och att de i undersökningen förblir helt anonyma. Inga personuppgifter förutom födelseår finns med bland svaren. Respondenternas svar på enkäten kan inte kopplas till deras personuppgifter. I e-blankett där svaren skrivs in behandlas all data konfidentiellt. Efter att undersökningen gjorts, förstörs och raderas listorna med kontaktuppgifterna.

Nyttjandekravet förklarar Ejlertsson (2014, s. 32) är att de uppgifter som insamlas i enkäten får endast användas till den undersökning som presenterats och det de tillfrågade har blivit informerade om. Skribenterna har berättat för de tillfrågade att undersökningen görs för FSS, att det blir en pro gradu-avhandling för Åbo akademi och att FSS kommer att få ta del av resultaten i undersökningen.

6 Resultat

I detta kapitel redovisas undersökningens resultat. Resultatredovisningen är indelad i beskrivning av undersökningsgruppen och resultat enligt undersökningens två forskningsfrågor.

6.1 Beskrivning av undersökningsgruppen

Undersökningsgruppen består av totalt 84 respondenter, varav 47 respondenter (56%) är kvinnor och 37 respondenter (44%) är män. Av de 83 respondenterna som uppgav sin ålder är genomsnittsåldern på de svarande 64,8 år. Den äldsta respondenten är född 1926 och den yngsta är född 1990. En respondent vill inte uppge sitt födelseår. Genomsnittsåldern för kvinnorna är 66,4 år och för männen 60,7 år.

Alla de intervjuade respondenterna (N=84) är synskadade i någon form. Synen varierar från de som fortfarande har lässyn till de som är helt blinda och inte uppfattar ljus (tabell 6 i bilaga 3). För 30 respondenter (35,7%) har synskadan uppkommit redan från födseln, medan tre respondenter (3%) har fått synskadan före skolålder och för sju respondenter (8,3%) har synskadan uppkommit i skolåldern. Hos 30 respondenter (35,7%) har synskadan uppkommit i arbetsför ålder och för 14 respondenter (16,7%) i pensionsåldern. Enligt resultaten utgör därmed de respondenter vars synskada uppkommit vid födseln samt vid arbetsför ålder de största grupperna i denna undersökning.

Tabell 1. Respondenternas synsituation

Synsituation	N	Procentuell andel, %
A) Synsvag, saknar lässyn	30	35,7
B) Blind, uppfattar ljus	20	23,8
C) Har lässyn	16	19,1
D) Blind, uppfattar inte ljus	12	14,3
E) Annat	6	7,1
Totala antalet svarande	84	100

Förtydligande till tabell 1:

E) blind på ett öga och saknar lässyn på andra 2, gravt synskadad 1, synsvag men läser med hjälpmedel 2, synsvag med tunnelseende 1

Majoriteten (n=34, 40,4%) av respondenterna är bosatta i Österbotten och 20 respondenter (23,8%) bor i huvudstadsregionen (tabell 3 i bilaga 3). Av alla respondenter (N=84) bor 44 respondenter (52,4%) ensamma, 37 respondenter (44%) bor tillsammans med familj och tre respondenter (3,6%) uppger annan typ av boende. 56 respondenter (66,7%) svarar att de bor i en stad eller förort. En majoritet (n=52, 63,4%) av respondenterna uppger att deras huvudsyssla är pensionär på heltid (tabell 5 i bilaga 3).

I enkätens A-del, bestående av olika basuppgifter om respondenten, frågades om respondenten har någon annan funktionsnedsättning som inverkar på de dagliga aktiviteterna samt om respondenten har en kronisk sjukdom som inverkar på användningen av punktskrift. Av de som svarat på frågan (n=81) uppger 63 respondenter (75%) att de inte har en annan funktionsnedsättning som inverkar på de dagliga aktiviteterna. Av respondenterna uppger 18 respondenter (21,4%) att de har en annan funktionsnedsättning som inverkar på de dagliga aktiviteterna. Dessa funktionsnedsättningar är bland annat hörselnedsättning och olika sjukdomar som påverkar den fysiska funktionsförmågan (tabell 9 i bilaga 3). 69 respondenter (82,1%) uppger att de inte har en kronisk sjukdom som påverkar deras användning av punktskrift. De återstående 15 respondenterna (17,9%) uppger bland annat diabetes, reuma och

nedsättningar i de övre extremiteterna som kroniska sjukdomar, vilka de anser att påverkar deras möjlighet att använda punktskrift (tabell 11 i bilaga 3).

Av alla svarande (N=84) har 66 respondenter (78,6%) studerat eller lärt sig punktskrift. 13 respondenter (15,5%) svarar att de inte studerat eller lärt sig punktskrift och fem respondenter (6,0%) svarar att de har bekantat sig med punktskrift. Resultat för de som svarar att de har studerat eller lärt sig punktskrift och de som har bekantat sig med punktskrift, presenteras som en grupp. De respondenter som inte har studerat eller lärt sig punktskrift presenteras som en annan grupp. Dessa resultat redogörs skilt för sig i och med att de som inte studerat eller lärt sig punktskrift inte fått samma frågor som den första gruppen.

6.2 Användningen av punktskrift i Svenskfinland år 2019

Vi redogör för resultaten av den utförda kartläggningen av punktskriftens användning i Svenskfinland. Vi presenterar också resultat på vilka tekniska hjälpmedel respondenterna använder sig av. Även resultat för behovet av punktskriften i samhället för synskadade redovisas.

6.2.1 Respondenter som använder punktskrift

6.2.1.1 Läsning och skrivning av punktskrift

De respondenter som svarar att de har studerat eller lärt sig punktskrift samt att de bekantat sig med punktskrift blir tillfrågade om läsning av punktskrift. Det är 60 respondenter (88,2%) som lärt sig att läsa punktskrift (tabell 14 i bilaga 3). När 70 respondenter tillfrågas om hur ofta de läser punktskrift svarar 20 respondenter (28,6%) att de läser punktskrift dagligen, 12 respondenter (17,1%) svarar att de läser punktskrift varje vecka, sju respondenter (10,0%) svarar att de läser punktskrift varje månad medan 31 respondenter (44,3%) anger att de läser punktskrift mera sällan. (tabell 27 i bilaga 3.) Av de som kan punktskrift svarar endast fyra respondenter att de inte alls läser punktskrift (tabell 30 i bilaga 3). Detta framkommer i frågan om vad respondenterna läser på punktskrift (tabell 29 i bilaga 3 under ”Annat”).

Respondenterna blir tillfrågade om skrivning på punktskrift och vad de använder för att skriva på punktskrift. 53 respondenter (74,6%) svarar att punktskrift inte är deras första skriftspråk (tabell 13 i bilaga 3), vilket även återspeglar de svar respondenterna ger gällande deras ålder för när de lärt sig skriva punktskrift med punktskriftsmaskin eller reglett och stiftpenna. Drygt två tredjedelar (n=44, 68,8%) av respondenterna har lärt sig skriva med punktskriftsmaskin i vuxen ålder (tabell 16 i bilaga 3) och 32 av respondenterna (71,1%) har lärt sig skriva med reglett och stiftpenna som vuxna (tabell 19 i bilaga 3).

Totalt svarar 62 av respondenterna (88,6%) att de har lärt sig att skriva punktskrift på punktskriftsmaskin (tabell 15 i bilaga 3) och 45 respondenter (65,2%) har lärt sig att skriva med reglett och stiftpenna (tabell 18 i bilaga 3). På frågan om de använder punktskriftsmaskin besvaras frågan totalt av 67 respondenter. Punktskriftsmaskinen används av 29 respondenter (43,3%), medan 21 respondenter (31,3%) skriver punktskrift genom att använda både punktskriftsmaskin samt reglett och stiftpenna. 14 respondenter (20,9%) skriver inte alls på punktskrift och tre respondenter (4,5%) skriver enbart med reglett och stiftpenna. (tabell 34 i bilaga 3.)

6.2.1.2 Undervisning i punktskrift

De 69 respondenter som väljer att svara, tillfrågas i form av en flervalfråga om var de har studerat eller lärt sig punktskrift (tabell 20 i bilaga 3). Dessa svar har kategoriserats till 147 utsagor och majoriteten av dessa utsagor (n=32, 21,8%) antyder att respondenterna studerat eller lärt sig punktskrift på FSS "Grundkurs i punktskrift" och cirka hälften av dessa respondenter har också gått fortsättningskursen FSS "Punktskrift för nytta och nöje". Följande vanligaste sätt att lära sig punktskrift på är inom distriktsföreningen (n=15, 10,2%) och vid Svenska skolan för synskadade/Valteri Skilla (n=15, 10,2%). För ytterligare information av fördelningen se tabell 20 i bilaga 3.

Respondenterna har möjlighet att berätta om de lagt märke till problem eller brister angående undervisningen av punktskrift genom en öppen fråga (tabell 21 i bilaga 3). 57

respondenter väljer att svara på frågan och av dessa anser 44 respondenter (73,3%) att de inte lagt märke till problem eller brister angående undervisningen. De som svarar att de upplevt problem eller brister anger bland annat följande saker som orsaker: behov av bättre lärare, för begränsade utbildningsmöjligheter, att kurserna tar för mycket tid från annat och att den teknik som används på kurserna inte är tillräckligt bra.

Enligt resultaten svarar 57 av respondenterna (82,6%) att de anser att de har tillräcklig tillgång till punktskriftsmaterial (tabell 41 i bilaga 3). Över en tredjedel av respondenterna anser även att de inte är i behov av något istället för eller mer av gällande punktskriften. De önskemål som framförs är bland annat behov av mer litteratur av olika slag, mer IT-utbildning och tillgång till tekniska hjälpmedel. Fler svar presenteras i tabell 2.

Tabell 2: Respondenternas önskemål om vad de vill ha istället eller mer av (N=46)

Kategori	N	Procentuell andel, %
A) Ingenting	20	37,0
B) Mer litteratur	15	27,8
C) IT-utbildning	5	9,3
D) Tekniska hjälpmedel	4	7,4
E) Mer punktskrift ute i samhället	3	5,6
F) Övrigt	3	5,6
G) Samhällsinformation	2	3,7
H) Föreningsaktivitet för yngre synskadade	1	1,9
I) Vet ej	1	1,9
Bortfall	38	
Totala antalet utsagor	54	100,0

Förtydligande till tabell 2:

B) språkmaterial för språkinläring 2, manualer på punktskrift 2, mera Celiaböcker 2, böcker 1, kursmaterial för punktskriftskurser 1, kulturskrifter 1, novellmagasin 1, tidningar 1, dagstidningar 1, dikter 1, aforismer 1, kartor 1.

F) förbättrad känsel i fingrarna 1, lättare navigering på Celias hemsida 1, bankoder på punktskrift direkt från banken 1.

Bortfall: 25 personer valde att inte besvara frågan. 13 personer fick aldrig frågan för att de svarat nej på fråga 11.

6.2.1.3 Användning av punktskrift

Sammanlagt tillfrågades 69 respondenter om hur ofta de använder sig av punktskrift (tabell 25 i bilaga 3). De respondenter som svarar att de inte använder den regelbundet, har möjlighet att förtydliga sitt svar och motivera varför de inte använder den aktivt (tabell 26 i bilaga 3). 24 respondenter (34,8%) uppger att de använder punktskriften regelbundet, medan 22 respondenter (31,9%) svarar att de använder punktskriften tillfälligt. 23 respondenter (33,3%) svarar att de inte alls använder sig av punktskrift. Hälften av de som inte använder punktskrift regelbundet anger att de använder teknik istället. Andra orsaker att inte använda punktskriften är bland annat att respondenten har lässynen kvar eller att de inte kan punktskriften tillräckligt bra. Fler orsaker kan utläsas i tabell 26 i bilaga 3. På frågan var respondenterna (n=57) använder punktskrift svarar majoriteten att de använder punktskriften privat. (tabell 33 i bilaga 3.)

Respondenternas uppfattning om punktskriften bidragit positivt till en eller flera av olika delområden kartlades i form av en flervalfråga (tabell 43 i bilaga 3). De flesta respondenter anser att användning av punktskrift har bidragit positivt till deras självständighet, delaktighet och välmående. Många anser även att punktskriftens användning påverkar positivt på deras uttrycksförmåga och kreativitet. Mindre än hälften av respondenterna anser att användningen bidragit positivt på deras möjligheter att påverka.

6.2.1.4 Teknik och punktskrift

I undersökningen kartlades respondenternas användning av dator och möjliga andra tekniska och digitala hjälpmedel. På frågan om respondenterna använder dator svarar 53 respondenter (74,6%) jakande och 18 respondenter (25,4%) svarar att de inte använder dator (tabell 35 i bilaga 3.) På frågan om de 71 respondenterna använder andra tekniska hjälpmedel svarar 66 respondenter (93,0%) jakande. Telefonen, olika läshjälpmedel och talsyntesen är de tre mest använda tekniska hjälpmedlen hos respondenterna i denna undersökning. Punktdisplay som tekniskt hjälpmedel används enbart av 12 respondenter (17,4%). Av de tillfrågade 71 respondenterna använder 57 respondenter (80,3%) Cielias

bibliotekstjänster. (tabell 40 i bilaga 3). En specifikation över vilka andra tekniska hjälpmedel som används presenteras nedan i tabell 3.

Tabell 3: Tekniska hjälpmedel respondenterna använder (N=66)

Tekniska hjälpmedel	N	Procentuell andel, %
A) Telefon	37	22,4
B) Läs-hjälpmedel	32	19,4
C) Talsyntes	22	13,3
D) Övrigt	22	13,3
E) Annan talande apparatur	18	10,9
F) Icke relevanta	13	7,9
G) Surfplatta	12	7,3
H) Förstoringshjälpmedel	9	5,5
Totala antalet utsagor	165	100,0

Förtydligande till tabell 3:

B) läs-tv 15, Daisy-spelare 7, ljudbok 7, taltidning 3.

D) scanner 7, punktskriftstangentbord 2, punktskriftsprinter 2, Manomouse 1, appar 1, SIRI 1, ljudsignalsändare 1, signalknapp 1, skärmläsare 1, bandspelare 1, dikteringsmaskin 1, radio 1, tv 1.

E) termometer 5, personvåg 4, klocka 3, blodtrycksmätare 2, hushållsvåg 1, blodsockermätare 1, färgindikator 1, armbandsur 1.

F) Inte tekniska hjälpmedel

H) förstoringsprogram 7, digitalt förstoringsglas 2.

6.2.1.5 Punktskriften i samhället

Respondenterna blir tillfrågade var i det offentliga rummet de ofta saknat skyltar eller annan information i punktskrift. Många respondenter anser att det ofta saknas skyltar eller annan information inomhus. Resultatet över respondenternas utsagor presenteras i följande tabell:

Tabell 4: Avsaknad av punktskrift i det offentliga rummet (N=69)

Punktskrift saknas (i/på):	N	Procentuell andel, %
A) Inomhus	26	19,8
B) Informationsskyltar	19	14,5
C) Ingenstans	19	14,5
D) Serviceinrättningar	18	13,7
E) Automater	10	7,6
F) Överallt	9	6,9
G) Vårdinrättningar	7	5,3
H) Resecentrum	6	4,6
I) Transportmedel	4	3,1
J) Vet ej	4	3,1
K) Kommunala inrättningar	3	2,3
L) Man vet ej var man ska leta	3	2,3
M) Kulturinrättningar	2	1,5
N) FSS lokaler	1	0,8
Bortfall	15	
Totala antalet utsagor	131	100,0

Förtydligande till tabell 4:

A) hissar 15, dörrar 7, toaletter 3, trappuppgångar 1.

B) skyltar 9, informationstavlor 6, kartor 2, varningsskyltar (t.ex. för snöröjning) 2.

C) ingenstans 11, ingenstans har följeslagare 5, ingenstans för tillgängligheten ökar 3.

D) affärer 5, hotell 4, banker 3, köpcentrum 2, apotek 2, restauranger 1, simhallar 1.

E) kösystem (nummerlapp) 7, bankautomater 2, kortdragare 1.

G) hälsovårdsstationer 4, sjukhus 2, servicehem (matlistor) 1.

H) tågstationer 3, flygplatser 1, metrostationer 1, busstationer 1.

I) lokaltrafik 3, färjor 1.

K) Röstningslokal 1, myndighetsbyggnader 1, samlingsutrymmen 1.

M) museum 1, musikhus 1.

Bortfall: 2 personer som fått frågan har valt att inte besvara den alls. Utöver dessa 71 personer som fått frågan, finns de 13 personerna som inte fått frågan för att de svarat nej på fråga 11.

Anmärkningsvärt är att så pass många personer påpekar att hissar och i allmänhet dörrar och andra informationsskyltar saknar punktskrift runt om i landet. Detta skapar onödiga hinder i vardagen för de synskadade. Enligt en respondent saknas det också skyltar och information på punktskrift vid FSS egna utrymmen. En intressant aspekt som lyfts upp av ett fåtal respondenter är att det är svårt att veta var man ska leta efter skyltar och information skrivna på punktskrift.

Respondenterna tillfrågas också om vilken information som medborgare får i svartskrift från myndigheter och tjänstemän som de saknar i punktskrift. Hälften av respondenterna anser att det inte saknas information i punktskrift. Den information som saknas är dock ofta sådan information eller sådana beslut som berör respondenten själv inom olika områden i vardagen. Resultatet över respondenternas utsagor i frågan presenteras i följande tabell:

Tabell 5: Information som saknas i punktskrift (N=70)

Information som saknas i punktskrift:	N	Procentuell andel, %
A) Ingen	35	39,3
B) Beslut som rör en själv	16	18,0
C) Valinformation och röstsedel	11	12,4
D) Allt	9	10,1
E) Ekonomi	9	10,1
F) Vet ej	5	5,6
G) Viktig info där man bor	2	2,2
H) Tidtabeller	2	2,2
Bortfall	14	
Totala antalet utsagor	89	100,0

Förtydligande till tabell 5:

A) ingen 27, ingen jag vill ha det i annat format (elektroniskt) 4, ingen jag får hjälp med läsningen 4.

B) vårdinrättningar 8, FPA 5, serviceplan 2, beslut som rör en själv 1.

E) skatteförvaltningen 4, kontoutdrag 2, räkningar 2, betalningsförbindelse 1.

Bortfall: 1 person som fått frågan har valt att inte besvara den. Utöver det finns ännu de 13 personer i undersökningen som inte fått frågan på grund av att de svarat nej på fråga 11.

6.2.2 Respondenter som inte använder punktskrift

Till följande presenteras de resultat som gäller de 13 respondenter som svarat att de inte har studerat eller lärt sig punktskrift (fråga 11). Dessa respondenter har vid intervjun fått frågorna 36a-43 i enkäten och skiljer sig därför från den första gruppen.

I denna grupp har åtta respondenter (72,7%) av 12 svarande stött på punktskrift i samhället (tabell 49 i bilaga 3). Respondenterna (n=8, 72,7%) anger att de stött på punktskrift på medicin- och livsmedelsförpackningar, vid numrering på tågets sittplatser och båthyttens dörr, på kurs, vid en offentlig park utomlands, men även överallt i samhället enligt en utsaga (tabell 50 i bilaga 3).

Av dessa 13 respondenter använder nio respondenter (64,3%) både dator och andra tekniska hjälpmedel. En specifikation över vilka tekniska hjälpmedel dessa respondenter använder presenteras i tabell 6. För denna grupp (n=9) är läshjälpmedel det mest använda tekniska hjälpmedlet jämfört med gruppen av respondenter som använder punktskrift, där smarttelefon är det mest använda hjälpmedlet.

Tabell 6: Användning av tekniska hjälpmedel (N=9)

Tekniska hjälpmedel	N	Procentuell andel, %
A) Läshjälpmedel	7	36,8
B) Surfplatta	4	21,1
C) Telefon	3	15,8
D) Talsyntes	2	10,5
E) Icke relevanta	3	15,8
Totala antalet utsagor	19	100

Förtydligande till tabell 6:

A) Ljudböcker 2, Daisy-spelare 2, läsapparat 1, läs-tv 1, förstoring 1

E) Inte tekniska hjälpmedel

Orsaker till att inte ha studerat eller lärt sig punktskrift varierar i gruppen. De 11 respondenterna som svarar på frågan, redogör att de använder sig av digitala hjälpmedel istället, att de anser sig vara för gamla eller att de har glömt bort den punktskrift de lärt sig. Respondenterna (n=11) svarar även att de anser sig vara för lata för att lära sig punktskrift, men också att de ännu har lässyn kvar och därmed inte behöver lära sig punktskrift. (tabell 51 i bilaga 3.) Trots att respondenterna (N=13) inte studerat eller lärt sig punktskrift kan åtta respondenter (61,5%) tänka sig att både delta i en intensivkurs i punktskrift (tabell 52 i bilaga 3) och även studera punktskrift (n=8, 61,5%) om möjlighet fanns till det (tabell 53 i bilaga 3). Enbart en respondent (12,5%) specificerar att hen kunde studera punktskrift om möjlighet fanns på punktskriftskurs anordnad av FSS (tabell 54 i bilaga 3). Av de svarande (N=13) anser sex respondenter (46,2%) att det finns tillräckligt bra möjligheter att studera punktskrift, medan sex andra respondenter (46,2%) anser att de inte vet (tabell 55 i bilaga 3). Orsaken till att de inte vet, beror på att de inte behövt

punktskriften. Enbart en respondent (7,7%) svarar att möjligheterna inte är tillräckligt bra, men en motivering till varför respondenten anser det, fås inte svar på i undersökningen. Enligt tio svarande (83,3%) har respondenterna ändå fått tillräcklig information om möjligheterna att studera punktskrift i Svenskfinland (tabell 56 i bilaga 3). Två respondenter (16,7%) anser att de inte fått tillräcklig information om dessa möjligheter.

6.3 Jämförelser med den tidigare undersökningen

En del av undersökningens fokusområden är att kartlägga hur situationen med utbildningen i punktskrift ser ut år 2019 jämfört med år 2003. Vi redogör för de resultat som vi också kan dra paralleller till i undersökningen gjord av Furu och Sippola (2003).

6.3.1 Undersökningsgruppen

Resultatet i vår undersökning har några likheter med resultatet i den tidigare undersökningen av Furu och Sippola (2003). Svarsprocenten i vår undersökning är 63,6% och för Furu och Sippola (2003) var svarsprocenten 64,7%. I båda undersökningarna bestod undersökningsgruppen av fler kvinnor än män och andelen pensionärer som deltog var över 63%. Skillnader hittades gällande medelåldern på respondenterna; i denna undersökning är medelåldern 66,4 år, medan medelåldern för respondenterna i Furu och Sippolas (2003) undersökning var 56 år. Respondenternas medelålder i undersökningen 2019 är 10 år högre än respondenterna i Furu och Sippola (2003). En större andel av de tillfrågade, 56 respondenter (66,7%), bor i stad eller förort. I Furu och Sippola (2003) var det motsvarande resultatet 44 respondenter (77,2%). I denna undersökning är majoriteten av respondenterna (n=34, 40,4%) bosatta i Österbotten till skillnad från den tidigare undersökningens respondenter, där majoriteten (n=29, 50,9%) var bosatta i huvudstadsregionen.

En annan likhet i de båda undersökningarna är att en stor del av respondenterna haft sin synskada sedan födseln. På frågan om vid vilken tidpunkt i livet synskadan uppkommit hos respondenten svarar 30 respondenter (35,7%) att de haft sin synskada sedan födseln och 30 respondenter (35,7%) att de fick den i arbetsför ålder. I undersökningen av Furu

och Sippola (2003) svarade 50,9% av respondenterna att de hade haft synskadan från födseln och 22,8% av respondenterna i arbetsför ålder.

Förutom frågor om sin synsituation, tillfrågades respondenterna också om övriga funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar. Den mest förekommande funktionsnedsättningen utöver synskadan i de båda undersökningarna är hörselnedsättning och den mest förekommande kroniska sjukdomen bland respondenterna är diabetes. I undersökningen 2019 svarade 63 respondenter (75%) att de inte har annan funktionsnedsättning och 69 personer (82,1%) svarade att de inte har andra kroniska sjukdomar. I undersökningen 2003 var det 65% som inte hade andra funktionsnedsättningar och 63% som inte hade andra kroniska sjukdomar.

Skillnader hittades också i frågan om sysselsättning; i denna undersökning är det endast dryga 10% som arbetar regelbundet heltid eller deltid. I Furu och Sippola (2003) var det 25% av respondenterna som arbetade regelbundet.

6.3.2 Användning av punktskrift

Resultatet i undersökningen visar att 66 respondenter (78,6%) har studerat och/eller lärt sig punktskrift (tabell 12 i bilaga 3) och av dessa använder 24 respondenter (34,8%) sig av punktskriften regelbundet och 22 respondenter (33,3%) använder den tillfälligt (tabell 25 i bilaga 3). I vår undersökning är det drygt 35% som lärt sig punktskrift och använder den regelbundet, medan det i den tidigare undersökningen (Furu & Sippola, 2003) var 57% av de som studerat punktskrift som använde sig av punktskriften regelbundet.

Den vanligaste formen att studera punktskrift på är hos FSS, där 32 respondenter (21,8%) svarar att de har studerat och 15 respondenter (10,2%) har studerat vid Svenska skolan för synskadade/Valteri Skilla. År 2003 var det mest förekommande svaret att respondenterna studerat vid SSS (Svenska skolan för synskadade), vilket 28 respondenter (31,5%) svarade.

I undersökningen 2019 är det 14 respondenter (23,4%) som svarar att de tycker att det finns problem eller brister i punktskriftsundervisningen, men hela 44 respondenter (73,3%) svarar att de inte upplever några problem eller brister (tabell 21 i bilaga 3). År 2003 var det 22 respondenter (42%) som ansåg att det fanns problem med undervisningen och 24 respondenter (45%) ansåg att det inte fanns problem eller brister med undervisningen.

Resultaten visar att av de som kan punktskrift, men inte använder den aktivt, är orsaken att de (n=16, 50%) använder tekniska hjälpmedel istället (tabell 26 i bilaga 3). Andra orsaker är enligt sex respondenter (18,8%) att de har kvar lässynen eller att de (n=6, 18,8%) trots att de lärt sig punktskrift inte anser sig kunna den tillräckligt bra. Furu och Sippola (2003) kunde urskilja liknande mönster, men kategoriserade svaren annorlunda enligt kategorierna inre och yttre faktorer som inverkade på punktskriftsanvändningen (s 56). Det som till vissa delar skiljer dessa två undersökningar åt i denna fråga, är att en större andel av respondenterna 2019 är klart mer positiva till användningen av tekniska hjälpmedel än respondenterna år 2003. Då var många punktskriftsanvändare oroade över att tekniken skulle ta över och punktskriften småningom försvinna, medan det i intervjuerna år 2019 inte uttalats några sådana farhågor. Tvärtom var det en andel respondenter som önskade sig mer utbildning om datoranvändning och tekniska hjälpmedel. (Tabell 42 i bilaga 3.)

Av de aktiva punktskriftsanvändarna (n=71) använder 59 respondenter (74,6%) sig av dator (tabell 36 i bilaga 3). Hela 66 respondenter (93%) använder också/eller endast andra tekniska hjälpmedel (tabell 37 i bilaga 3) och 12 respondenter (17,4%) använder även punktdisplay (tabell 39 i bilaga 3). År 2003 var det drygt 50 % som använde dator och cirka 25% använde punktdisplay. Frågan om andra tekniska hjälpmedel fanns inte med i undersökningen som utfördes 2003, och därmed kan ingen jämförelse utföras för den frågan.

Ett samband som Furu och Sippola (2003) hittade var att ju yngre respondenten var desto mer använde hen punktskrift. I denna undersökning är det väldigt jämt mellan de olika

åldersgrupperna och skribenterna hittar inte belägg för att kunna fastställa att en viss åldersgrupp använder punktskriften mer än någon annan. När en korstabell utförs visar resultatet att 40% av de yngsta svarande i åldern 20–39 år använder punktskriften regelbundet. Hos 40–59 åringar använder 39,1% punktskriften regelbundet och hos respondenter i åldern 60+ använder 37,1% den regelbundet. Alltså inga belägg för att de yngre respondenterna använder punktskriften mer än övriga ålderskategorier. De yngre respondenterna (20–39 år) är också väldigt få till antalet (n=5) i vår undersökning, vilket gör att resultatet inte är tillförlitligt. (tabell 58 i bilaga 3)

Av punktskriftsanvändarna anser 44 respondenter (73,3%) att det inte finns problem eller brister angående punktskriftsundervisningen (tabell 21 i bilaga 3). Problem eller brister i undervisningen ansåg dryga hälften av respondenterna att det fanns enligt Furu och Sippola (2003). I denna undersökning är det 22 respondenter (31,0%) som svarar att de anser sig behöva mer undervisning i punktskrift och ytterligare 17 respondenter (23,9%) som svarar att de kanske behöver mer undervisning (tabell 22 i bilaga 3). Totalt 32 respondenter (45,1%) anser att de inte behöver mer undervisning inom punktskrift. I Furu och Sippolas undersökning var det 14 respondenter (26,4%) som svarade att de behövde mer undervisning i punktskrift och 73,6% som svarade att de inte behövde få mer undervisning i punktskrift.

Det kan konstateras att det år 2019 finns betydligt fler tekniska hjälpmedel än år 2003, vilket utökat utbudet och användningen av dem bland vuxna synskadade. Resultatet i den tidigare undersökningen visade att respondenterna redan då kompletterade användningen av punktskrift med tekniska hjälpmedel såsom talsynteser, talböcker och andra talande hjälpmedel.

7 Diskussion

Kapitlet inleds med metoddiskussion där avhandlingens metod diskuteras. Kapitlet fortsätter med resultatdiskussion där avhandlingens huvudsakliga resultat diskuteras i förhållande till den teoretiska bakgrunden och den tidigare forskningen. Avslutningsvis görs en konklusion, studiens implikationer och förslag till tidigare forskning ges.

7.1 Metoddiskussion

En kvantitativ ansats var befogat att välja för undersökningens syfte att kartlägga punktskriftens användning i Svenskfinland. I och med urvalet och dess storlek samt mängden data vi samlat in skulle en kvalitativ ansats varit arbetsdryg och inte lämpat sig för ändamålet. Kvalitativa inslag i undersökningen var motiverat för att kunna kategorisera de svar vi fick på de öppna frågorna i enkäten. Vi hade som mål att komma åt respondenternas åsikter genom att använda öppna frågor, vilka gav oss en bredare och mer djupgående förståelse för de aktuella frågeställningarna om respondenternas syn på och behov av punktskrift i samhället. Eventuellt kunde vi ha kartlagt respondenternas åsikter kvantitativt i form av en likertskala med värden 1 till 5, där 1= helt av annan åsikt och 5= helt av samma åsikt. Utmaningen skulle då ha varit att vi som skribenter borde ha definierat och antagit att det saknas punktskrift vid ett specifikt allmänt utrymme eller att en specifik myndighetsinformation saknas i punktskrift. Detta kan vi som seende personer de facto inte ha samma slags kunskap och erfarenhet om som en person med synskada. Denna kunskap kan möjligtvis FSS erbjuda, även om det ändå blir en form av antagande och färdigt definierat vilka problemområdena är.

En strukturerad telefonintervju har fungerat bra som datainsamlingsmetod för undersökningen. Telefonintervju som datainsamlingsmetod var ändamålsenlig med tanke på undersökningsgruppens karaktär och antalet respondenter i det ursprungliga urvalet. En traditionell enkät i fysiskt format skulle inte ha fungerat i detta sammanhang, då våra respondenter har en synskada av en varierande karaktär. Telefonintervjun möjliggjorde att respondenterna hade möjlighet att delta i undersökningen självständigt, utan behov av exempelvis medhjälp för att fylla i ett fysiskt formulär. Nackdelen med telefonintervju

var att vi inte kunde observera eller iaktta respondenternas non-verbala reaktioner via telefonen under intervjuens gång. Respondenterna hade inte heller möjlighet att förbereda sig på intervjun, då de flesta utfördes direkt vid första uppringningen. Å andra sidan svarade respondenten kanske då mer spontant på frågorna. De öppna frågorna kunde dock ha dragit nytta av en mer förberedd situation, då de krävde mer reflektion av respondenten då de saknade färdiga svarsalternativ.

Undersökningen har en del interna bortfall på frågorna och ett externt bortfall för hela undersökningen. Inget specifikt mönster för det interna bortfallet har kunnat hittas. Metoder för hur man kunde ha minimerat det interna bortfallet är inte entydiga; exemplifierar man i frågan, är det lätt hänt att respondenten blir ledd att svara på ett specifikt sätt. Samtidigt som det är viktigt att respondenten svarar på frågan, kan gränsen för när respondenten upplever sig tvingad till att besvara frågan vara hårfin. Orsaken till det externa bortfallet i undersökningen kan bero på ett antal orsaker för de potentiella respondenter som inte svarade. En av orsakerna kan vara att vi kontaktade dem från ett okänt nummer. En annan orsak är att vi försökte nå dem under tre olika försök, vilket kan ha tolkats som att vi till exempel är telefonförsäljare. Denna möjliga nackdel var vi medvetna om och den togs i beaktande innan intervjuerna påbörjades. En möjlighet att minimera det externa bortfallet, kunde information om undersökningen ha delgetts FSS medlemmar via förbundets informationskanaler. Även om det externa bortfaller i undersökningen är stort, uttryckte många av de uppringda att det var bra att en undersökning utförs, även om de själva inte deltog i den av en eller annan orsak. Överlag var det flera respondenter som också deltog i undersökningen som uttryckte att ämnet är aktuellt och frågorna relevanta för ändamålet. Respondenterna visade även ett intresse för att få ta del av resultatet då undersökningen blivit färdig. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att vi följt de etiska aspekter för undersökningen som redogjorts tidigare i avhandlingen.

En pilottestning av enkäten skulle ha varit till fördel för undersökningen. Med hjälp av en pilottestning skulle vi ha bättre insikt i hur väl frågorna mäter det de ska mäta, frågornas ordningsföljd och enkätens logiska uppbyggnad med tanke på frågorna i relation till

varandra. Samtidigt skulle vi ha övat på att intervjua och kunnat lägga upp en struktur för hur respondenternas svar skrivs ner för att få data mer enhetligt, vilket underlättar vid analysfasen. Det skulle även ha varit en fördel att vi själva skulle ha formulerat enkätfrågorna, istället för att replikera den tidigare undersökningen rakt av med enstaka modifieringar och uppdateringar. Furus och Sippolas (2003) enkätfrågor är en översättning av Johanna Mäkis (2000) enkätfrågor, vilket kan ha påverkat frågornas utformning och mätbarhet.

Under intervjuernas gång upptäckte vi att läsning och skrivning med hjälp av punktdisplay saknades som alternativ vid de respektive frågorna. Överlag kan frågornas utformning diskuteras. Enkäten innehåller en del ja/nej-frågor och dessa återspeglar inte alltid verkligheten, utan kan ge en relativt svartvit bild av den. Frågor med likertskala kunde ha varit ett alternativ för att fånga variationen av åsikter, så som i till exempel frågan om respondenten tycker att hen behöver mer undervisning inom punktskrift. Vi lade också märke till längden på enkäten under intervjuernas gång och konstaterade i efterhand att den var väldigt lång med många frågor. Trots enkätens längd och delvis klumpigt utformade enkätfrågor, var det relevant att ha med de flesta av frågorna i dess ordinarie format för att kunna göra jämförelser med Furus och Sippolas (2003) undersökning. Om denna undersökning replikeras, rekommenderas att frågorna ses över för att möjligtvis förkorta enkäten och öka enkätens validitet.

7.2 Resultatdiskussion

Syftet med undersökningen är att kartlägga användningen av punktskrift i Svenskfinland bland vuxna synskadade. Ett av våra huvudsakliga fokusområden är att jämföra undersökningen 2019 med undersökningen utförd av Furu och Sippola (2003). Den första forskningsfrågan gäller användningen av punktskrift i Svenskfinland och där har vårt fokusområde varit att ta reda på i vilken utsträckning respondenterna använder tekniska hjälpmedel. Den andra forskningsfrågan behandlar vilka likheter och skillnader som hittas i undersökningen gjord år 2019 jämfört med undersökningen gjord år 2003. FSS ville också få utrett var i samhället som respondenterna saknar punktskrift och om de saknar

någon information på punktskrift som medborgare vanligtvis får i svartskrift. Därför har vi valt att även lyfta fram dessa frågor i vår diskussion.

Precis som i vår undersökning består majoriteten av undersökningsgruppen i undersökningarna utförda av Mäki (2000) och Bruce et al. (1991) av kvinnor och genomsnittsåldern på respondenterna är över 64 år. Detta stämmer även överens med Ojamo (2018) som hänvisar till Näkövammaisrekisteri där majoriteten av de synskadade i Finland är personer över 65 år fyllda. Därmed kan man konstatera att vår undersökningsgrupp inte skiljer sig åldersmässigt från undersökningsgrupperna i den tidigare forskningen. Vi skribenter efterfrågar trots detta var alla yngre personer med en synskada är och hur man ska få kunskap om dem och deras användning av punktskrift. Det finns en möjlighet att de är medlemmar i förbundet, men att slumpen valde bort dem från det ursprungliga urvalet. En annan möjlighet är att dessa personer inte alls tillhör förbundet och då finns det ett intresse att veta vilka orsakerna kan vara.

I undersökningen 2003 var majoriteten av respondenterna helt blinda, i vår undersökning 2019 är situationen annorlunda; de flesta respondenter i vår undersökning är synsvaga och saknar lässyn. Endast en mindre andel av respondenterna är blinda och uppfattar inte ljus. Detta kan ha sin förklaring i att FSS år 2003 hade betydligt färre antal medlemmar och att de som då hörde till förbundet var blinda, medan det år 2019 finns fler medlemmar och då också en större spridning på medlemmarnas synsituation. År 2019 är det möjligt att vara stödjande medlem utan synskada i förbundet, vilket också höjer medlemsantalet i förbundets medlemsregister. Ingen vi intervjuade uppgav sig vara endast stödjande medlem.

Majoriteten av de tillfrågade har studerat eller lärt sig punktskrift och största delen använder sig av den regelbundet eller tillfälligt. Så gott som alla använder något tekniskt hjälpmedel som komplement till punktskriften. Majoriteten säger att de har tillräckligt med punktskriftsmaterial, men samtidigt är det ett stort antal personer som ändå önskar sig mer litteratur på punktskrift, mer undervisning och hjälp att hantera tekniska hjälpmedel. Många läser och en betydande majoritet använder sig av Celias

bibliotekstjänster. Att tekniken skulle ta över punktskriften, vilket respondenterna år 2003 uttryckte, har enligt denna undersökning inte skett. Därför ser det ut som att behovet av punktskrift finns och en önskan om utökat utbud av material har presenterats.

En märkbar skillnad mellan de två undersökningarna har skett i undervisningen av punktskrift. År 2003 var mer än hälften av respondenterna missnöjda med utbildningen, år 2019 är situationen den omvända. En förbättring tycks ha skett i undervisningen från 2003 fram till 2019. År 2003 hade de flesta respondenter fått sin utbildning vid Svenska skolan för synskadade och nu uppger de flesta att de fått sin undervisning vid FSS. Detta kan ju möjligtvis spela en roll i hur undervisningen upplevs och har ändrats. År 2003 hade många också fått sin undervisning som yngre medan det nu är vanligare att man studerat punktskrift först som vuxen.

Drygt en tredjedel av de som lärt sig punktskrift använder den inte alls. Den vanligaste orsaken till att de inte använder punktskriften är att de inte anser att de behöver den, utan istället använder tekniska hjälpmedel. Användningen av tekniska hjälpmedel har ökat och det finns idag, 2019, ett stort utbud av olika tekniska och digitala hjälpmedel. Våra resultat visar att de tre vanligaste tekniska hjälpmedlen utöver datorn är telefon, olika läshjälpmedel och talsyntes. Detta överensstämmer till vissa delar med det Söderberg (2019) berättat, att talsyntes, punktdisplay och en skärmläsare är de tekniska hjälpmedel som används i samband med punktskrift. Vår undersökning visade att 17,4% använder en punktdisplay utöver de andra tekniska hjälpmedlen. Huruvida tekniken används i samband med undervisningen av punktskrift och hur väl det fungerar, kan inte slutsatser på basen av denna undersökning göras. Enbart några stycken respondenter anmärkte att tekniken som används på kurserna är dålig, men underlag för större slutsatser på basen av resultatet finns inte. Därför är det svårt att säga om utbildarna är tillräckligt insatta i tekniska hjälpmedel för att föra vidare den kunskapen till de som ska lära sig punktskrift, vilket Martiniello och Wittich (2018) rekommenderar i sin undersökning.

Användningen av teknik har ökat sedan år 2003, vilket resultatet i denna undersökning antyder. Detta beror med stor sannolikhet på att de tekniska lösningarna har utvecklats

och blivit mer tillgängliga för olika slags användare. Teknikbranschen har överlag också satsat på att utveckla tillgängliga lösningar och många av dessa lösningar finns som en del av inställningarna och grundfunktionerna i både telefoner, datorer och surfplattor. Utöver Celia har de senaste åren också andra tal- och ljudbokstjänster utvecklats. Dessa erbjuds år 2019 även som ett annat sätt att läsa litteratur i svartskrift också för personer utan funktionsnedsättning.

I vår undersökning arbetar en betydligt lägre andel respondenter än i den tidigare undersökningen. Detta kan dock ha en viss förklaring i att majoriteten av respondenterna i undersökningen 2019 är äldre och därför är en större andel pensionärer med tanke på deras ålder. Trots denna möjliga förklaring, är ändå en stor del av respondenterna under 60 år också sjukpensionärer eller förtidspensionärer. Många vi intervjuade var trots sin synnedsättning mycket aktiva både hemma och med tillfälliga arbetsförhållanden. Detta väcker tankar om synskadade och i vilken mån en synskadad person kan arbeta. Ifall det är dagens samhälle och arbetsliv som inte kan eller vill anpassa sig och erbjuda möjligheter för synskadade att arbeta, återstår som fråga. En del kan handla om okunskap om synskador, andra om icke-fungerande integrations- och inklusionsprocesser. I denna fråga har FSS och det finskspråkiga synskadeförbundet en stor roll som intressebevakare med påverkansmöjligheter för att medvetandegöra problematiken och skapa en förändring.

När undersökningen 2019 utfördes på våren var det aktuellt med riksdagsval i Finland. Detta påverkade till viss del respondenternas svar. Eftersom brevlådorna då svämmade över av valreklam och valinformation var det många respondenter som uppmärksammade detta och önskade få denna information i punktskrift. Några respondenter önskade att hela processen skulle gå att sköta själv även om man är blind. Vikten av att få kunna vara självständig och precis som alla seende självständigt få rösta utan inblandning av andra, lyftes upp av respondenterna. Ett fåtal respondenter som nyligen blivit blinda frågade också efter information om hur man ska rösta, eller varifrån man har rätt att få information på punktskrift. Skribenterna anser att det är oroväckande att information som berör de synskadade inte är i tillgänglig form för dem att kunna ta del av, utan att de synskadade

behöver ta hjälp av en följeslagare eller assistent. Dessa frågor kunde uppmärksammas av förbundet inför kommande val i framtiden.

Vikten av självständighet lyftes också upp i frågan om vilken information som medborgare får i svartskrift som respondenterna saknar i punktskrift. Majoriteten svarade att de inte saknade något, vilket delvis beror på att många av respondenterna har assistent eller annan medhjälp för läsningen av den post de får. Detta efterföljdes av utspridda svar som anmärkte att all information som berör en själv, valinformation och att all information överlag borde finnas tillgänglig att fås på punktskrift. Bland de svar som berörde information om personen själv, nämndes så pass viktiga myndighetsbrev som beslut från FPA, serviceplaner och andra social- och hälsovårdsbeslut. Informationen bör vara tillgänglig för att trygga den enskilda individens rättigheter, vilket det på basen av denna undersökning inte tillgodoses i denna fråga.

Frågan om var i samhället respondenterna saknar skyltar eller information i punktskrift engagerade respondenterna och resulterade i många svar. Många saknar skyltar inomhus vid dörrar och hissar. Vid olika serviceinrättningar såsom affärer, apotek och banker var det också många respondenter som svarade att de saknar information på punktskrift. En intressant aspekt, men som dock endast lyftes upp av en respondent, var att hen sade att det saknas information skriven på punktskrift vid FSS egna lokaler. Ett fåtal respondenter ville lyfta upp att det är svårt att veta var man egentligen ska leta efter informationen på punktskrift. Av de respondenter som svarat att de inte saknat något, kan också delvis bero på att de har ledsagare eller assistent som medhjälp då de rör sig i det offentliga. För att förbättra tillgängligheten även för synskadade kunde punktskriftens andel i samhället öka och normaliseras i samband med och som en del av stadsplaneringen.

7.3 Konklusion

Punktskriften är relevant ännu idag, trots teknikens framfart och utveckling. I takt med att tekniken utvecklas, kan det dock hända att punktskriften får mindre betydelse, särskilt bland unga. En mycket positiv förändring som skett gällande punktskriften sedan undersökningen år 2003 fram till år 2019, är att undervisningen klart har förbättrats. Ute i

samhället finns det dock mycket att förbättra när det gäller information skriven på punktskrift. Många respondenter saknar skyltar vid hissar och dörrar, också vid serviceinrättningar som man besöker i det dagliga livet vore information på punktskrift mycket önskvärt och uppskattat. En aspekt är att det borde vara standardiserat var information på punktskrift ska placeras så att den synskadade vet var hen ska leta. Av den information från myndigheter och tjänstemän som medborgare vanligtvis får i svartskrift önskar respondenterna i synnerhet kunna få all information som direkt berör dem själva i punktskrift, detta är viktigt för känslan av att vara självständig. För att trygga individens rättigheter borde detta behov tillgodoses.

7.4 Studiens implikationer

De yngre vuxna i vår undersökning lyfter upp vid intervjutillfället att FSS upplevs som att de inte har intresse av att ordna saker som intresserar dem och deras målgrupp. En annan åsikt som framfördes av en respondent, är att det saknas skyltar och information vid FSS egna lokaler. Dessa aspekter kan förbundet ta i beaktande vid utvecklingen av sin verksamhet. På förbundets hemsida skriver man att tekniska hjälpmedel inte ersätter punktskriften. Detta finns det möjliga belägg för, men det kan finnas skäl att fundera på att utöka användningen av tekniska hjälpmedel i samband med punktskriftsundervisningen. En del punktskriftsanvändare hade tillgång till valinformation på punktskrift, och möjligheter till att få denna information i punktskrift kunde det möjligtvis informeras bättre om till alla medlemmar. Särskilt nya medlemmar borde informeras om sina möjligheter till att kunna lära sig punktskrift, vilket material och vilka tekniska hjälpmedel som finns tillgängliga för dem att använda.

7.5 Förslag till fortsatt forskning

Utgående från de resultat vi fått för vår undersökning, vill vi framföra förslag till fortsatt forskning. Ett ämne som väckte vårt intresse över att forska mer om, är de synskadades möjligheter att vara delaktiga i arbetslivet. En minoritet av undersökningens respondenter är ute i arbetslivet, trots att flera av dem på basen av ålder kunde vara i arbetslivet. Frågeställningar som uppstod var ifall det är samhället och arbetslivet i sig som orsakar

hinder för att arbeta eller är det någon annan inverkande faktor som spelar roll. Förutom hinder, kunde möjliggörande faktorer också kartläggas för att få en mer omfattande bild av situationen. I och med att tekniken också utvecklats, ser vi att den kunde vara en möjliggörande faktor för en synskadad person att kunna arbeta.

Under intervjuerna fick vi även förslag på fortsatt forskning från våra respondenter. Förslagen handlade om vilka möjligheter och vilka hinder det finns för social integration och sociala relationer för yngre personer (unga och unga vuxna) med synskada. Sociala medier och dess olika plattformar möjliggör kommunikation och social interaktion på ett annat sätt än tidigare, vilket kan inkluderas som en aspekt i förslaget. Unga och unga vuxna som målgrupp tillsammans med vuxna synskadade är överlag målgrupper som det forskats lite om och därför är det mer än välkommet med ny forskning.

Tekniken har utvecklats mycket under de senaste åren och därför är det också aktuellt med vidare forskning i hur tekniken används i samband med undervisning av punktskrift. Denna aspekt fick inte undersökningen heller svar på och därför är det befogat att forska vidare i ämnet. Överlag kunde tillgängligheten i samband med tekniken vara ett aktuellt forskningsområde, även i relation till bland annat olika myndigheters informationskanaler på internet.

Källförteckning

- Berntson, E., Bernhard-Oettel, C., Hellgren, J., Näswall, K. & Sverke, M. (2016) *Enkätmetodik*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Bruce, I., McKennell, A. & Walker, E. (1991) *Blind and partially sighted adults in Britain: the RNIB survey*. London: HMSO.
- Celia. (u.å) *Om Celia*. Hämtad 13 oktober 2019, från <https://www.celia.fi/sv/om-celia/>
- Ejlertsson, G. (2014) *Enkäten i praktiken - En handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Eliasson, A. (2013) *Kvantitativ metod från början*. Lund: Studentlitteratur.
- Furu, M. & Sippola, N. (2003) *Användning av punktskrift i Svenskfinland (Pro gradu-avhandling)*. Vasa: Enheten för specialpedagogik, Åbo Akademi
- Förbundet Finlands Svenska Synskadade. (u.å.a) *Om oss*. Hämtad 6 februari 2019, från <https://www.fss.fi/sv/om-oss>
- Förbundet Finlands Svenska Synskadade. (u.å.b) *Hjälpmedel*. Hämtad 13 oktober 2019, från <https://fss.fi/sv/synskadeinfo/hjalpmedel>
- Förbundet Finlands Svenska Synskadade. (u.å.c) *Studera som synskadad*. Hämtad 8 februari 2019, från <https://www.fss.fi/sv/studera/studera-som-synskadad>
- Gillham, B. (2008) *Forskningsintervjun. Tekniker och genomförande*. Lund: Studentlitteratur.
- Glaukom. God medicinsk praxis-rekommendation. Arbetsgrupp tillsatt av Finska Läkarföreningen Duodecim: Finska Läkarföreningen Duodecim, 2016 (hänvisning 13.10.2019). Tillgänglig på Internet: <https://www.kaypahoito.fi/sv/khr00045>
- Grå starr. God medicinsk praxis-rekommendation. Arbetsgrupp tillsatt av Finska Läkarföreningen Duodecim: Finska Läkarföreningen Duodecim, 2019 (hänvisning 13.10.2019). Tillgänglig på Internet: <https://www.kaypahoito.fi/sv/khr00051>
- Inde, K. (2007) *Den lilla boken om synen*. Karlstad: Indenova.
- Kugelberg, M. & Ygge, J. (2010) *Ögonboken*. Stockholm: Liber.

- Lennerstrand, G. & Ödman, M. (1999) *Barnögonsjukdomar: aktuell svensk forskning*. Stockholm: Johansson & Skyttmo förlag.
- Makuladegeneration. God medicinsk praxis-rekommendation. Arbetsgrupp tillsatt av Finska Läkarföreningen Duodecim: Finska Läkarföreningen Duodecim, 2017 (hänvisning 13.10.2019). Tillgänglig på Internet:
<https://www.kaypahoito.fi/sv/khr00112>
- Martiniello, N. & Wittich, W. (2018) The perception and use of technology within braille instruction: A preliminary study of braille teaching professionals. *British Journal of Visual Impairment*, 36(3), 195-206. doi: 10.1177/0264619618775765
- Memira. (u.å.) *Ögats anatomi*. Hämtad 9 september 2019, från
<https://www.memira.se/blogg/ogats-anatomi/>
- Mäki, J. (2000) *Pistekirjoitus Suomessa: kartoitus pistekirjoituksen käytöstä*. Helsinki: Näkövammaisten keskusliitto
- Nieminen, J. (2017, 27 oktober). Digitreenit: Onko kännykän teksti liian pientä? Näin helpotat puhelimen käyttöä. *Yle.fi*. Hämtad 13 oktober 2019, från
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/05/12/digitreenit-onko-kannykan-teksti-liian-pienta-nain-helpotat-puhelimen-kayttoa>
- Ojamo, M. (2018) *Näkövammarekisterin vuosikirja*. Hämtad 6 februari 2019, från
https://www.nkl.fi/index.php?_file_display_id=12639
- Pratsam. (u.å) *Våra produkter*. Hämtad 13 oktober 2019, från
https://www.pratsam.com/produkter_sv.html
- Punktskriftsnämnden: Myndigheten för tillgängliga medier. (u.å.a) *Punktskrift*. Hämtad 7 februari 2019, från
<https://www.mtm.se/punktskriftsnamnden/punktskrift/>
- Punktskriftsnämnden: Myndigheten för tillgängliga medier. (u.å.b) *Louis Braille och punktskriften*. Hämtad 6 februari 2019, från
<https://www.mtm.se/punktskriftsnamnden/taktila-bilder/taktil-skrift/louis-braille-och-punktskriften/>
- Punktskriftsnämnden: Myndigheten för tillgängliga medier. (u.å.c) *Taktil skrift*. Hämtad 6 februari 2019, från
<https://www.mtm.se/punktskriftsnamnden/taktila-bilder/taktil-skrift/>
- Sjöstedt, S. (1997) *Sex små punkter - vägen till kunskap*. Esbo: Schildts Förlags Ab/ Editum.

Synskadades förbund r.f. (u.å) *Näkövammaisuuden määrittäminen*. Hämtad 7 februari 2019, från <https://www.nkl.fi/fi/etusivu/nakeminen/maaritys>

Synskadades förbund r.f. (2019) *Pistekirjoituksen opiskelu*. Hämtad 2 oktober 2019, från https://www.nkl.fi/fi/etusivu/palvelut_nakovammaisille/lukeminen/pistekirjoitus/opiskelu

Valteri. (u.å) *Skolplats*. Hämtad 8 februari 2019, från <https://www.valteri.fi/sv/tjanster/skolplats%e2%80%af/>

WHO. (u.å) *Blindness: Vision 2020 - The Global Initiative for the Elimination of Avoidable Blindness*. Hämtad 6 februari 2019, från <https://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs213/en/>

Åbo Akademi. (2017) *Guide för E-lomake*. Hämtad 19.9.2019, från http://web.abo.fi/lc/guider/elomake_guide.pdf

Åström, J. (2011) *Tillgänglighet på internet. En studie om webbdesign och Internet hjälpmedel för blinda* (Examensarbete). Helsingfors: Medieteknik, Yrkeshögskolan Arcada. Tillgänglig: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/32271/Astrom_Jennifer.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Bilaga 1: Enkäten

A. Basuppgifter

1. Födelseår _____

2. Kön

- a) man
- b) kvinna

3. Bor du...

- a) ensam
- b) med familj
- c) annan boendeform

4. Boenderegion

- a) Huvudstadsregionen
- b) Östra Nyland
- c) Västra Nyland
- d) Åland
- e) Österbotten, DVSS
- f) Österbotten, NÖSS
- g) Åboland
- h) Övrigt

5. Bostadsområde

- a) stad/förort
- b) landsbygd/glesbygd

6. Huvudsyssla

- a) studerande
- b) arbetar regelbundet heltid
- c) arbetar regelbundet deltid
- d) arbetar oregelbundet
- e) pensionär
- f) arbetssökande
- g) något annat, vad?

7. Synsituation

- a) blind, uppfattar ej ljus
- b) synsvag, saknar lässyn
- c) har lässyn
- d) annat, vad?

8. Vid vilken ålder fick du synskadan/synnedstättningen?

- a) varit synskadad från födseln
- b) fått synskadan före skolåldern
- c) fått synskadan under skolåldern
- d) fått synskadan i arbetsåldern

9. Har du annan funktionsnedsättning som inverkar på de dagliga aktiviteterna?

- a) ja, vilka?
- b) nej

10. Har du andra kroniska sjukdomar som påverkar din användning av punktskrift?

- a) ja, vilka?
- b) nej

Frågeformulär

B. Att studera och använda punktskrift

11. Har du studerat/lärt dig punktskrift?

- a) ja
- b) nej
- c) har bekantat mig med punktskrift

*Ifall du svarade **nej** på fråga 11, fortsätt till fråga 36a.*

12. Är punktskrift ditt första skriftspråk?

- a) ja
- b) nej

13. Har du lärt dig att läsa punktskrift? (Exempelvis: Ifall du fick ett informationsblad på punktskrift, skulle du kunna läsa det?)

- a) ja
- b) nej

14a. Har du lärt dig att skriva på punktskriftsmaskin?

- a) ja, när då?
- b) nej

14b. Har du en punktskriftsmaskin hemma?

- a) ja
- b) nej

15a. Har du lärt dig att skriva med reglett och stiftpenna?

- a) ja, när då?
- b) nej

16. Var har du studerat punktskrift? (Du kan nämna flera alternativ)

- a) rehabiliteringskurs på svenska
- b) rehabiliteringskurs på finska
- c) inom distriktsföreningen (studiecirkel, individuell undervisning)
- d) vid Svenska skolan för synskadade/ Valteri Skilla
- e) integrerad i allmän skola med handledning från Svenska skolan för synskadade
- f) kurser vid Medborgarinstitut
- g) med privat handledning
- h) distansstudier
- i) självständigt
- j) på Arlainstitutet/ Keskuspuiston Ammattiopisto (Ammattiopisto Live)
- k) på punktskriftskurs för seende, anordnad av FSS
- l) på punktskriftskurs för seende, anordnad på finska
- m) Inom ramen för FSS punktskriftskurser på tre nivåer:
  - grundkurs i punktskrift
  - punktskrift till nytta och nöje
  - effektiv användning av punktskrift
- n) annanstans, var?

17. Har du lagt märke till problem eller brister angående punktskriftsundervisningen?

---

18. Tycker du dig behöva mer undervisning inom punktskrift?

- a) ja
- b) nej
- c) kanske

Ifall du svarade **ja**, på vilket sätt skulle du vilja studera punktskrift?

- a) punktskriftskurs på svenska anordnad av FSS
- b) inom distriktsföreningen
- c) vid Valteri Skilla (tidigare SSS, Svenska skolan för synskadade), endast för läropliktiga
- d) i närskolan med handledning från Valteri Skilla (tidigare SSS), endast för läropliktiga
- e) kurser vid Medborgarinstitutet
- f) med privat handledning
- g) distansstudier
- h) självständigt
- i) Keskuspuiston Ammattiopisto, tidigare Arlainstitutet (Ammattiopisto Live)
- j) på punktskriftskurs för seende anordnad av FSS
- k) på punktskriftskurs för seende anordnad på finska
- l) annanstans, var?

19. Är du intresserad av intensivkurser inom punktskrift? (d.v.s. att studera punktskrift intensivt i t.ex. en hel vecka)

- a) ja
- b) nej
- c) kanske

20. Använder du dig av punktskrift?

- a) ja, regelbundet
- b) ja, tillfälligt
- c) nej

21. Ifall du kan punktskrift men inte använder den aktivt, varför?

---

22. Hur ofta läser du punktskrift?

- a) dagligen
- b) varje vecka
- c) varje månad
- d) mera sällan

23. Hurudan punktskrift läser du?

- a) tätt bokstavs- och radavstånd, d.v.s. normal punktskrift
- b) tätt bokstavs- och glest radavstånd
- c) glest bokstavs- och radavstånd

24. Läser du följande på punktskrift?

- a) Oss emellan
- b) Finlands synskadade
- c) Punkt chat
- d) Intermezzi
- e) Finska tidningar
- f) Rikssvenska tidningar, vilka?
- g) Brev och kort
- h) Böcker
- i) Kalender
- j) Namnsdagskalender
- k) Anvisningar och recept
- l) Spelkort
- m) Föreningens eller förbundets informationsblad
- n) Annat, vad?

25. Läser du punktskrift med förkortningar?

- a) ja
- b) nej

26. Använder du punktskrift i:
- a) ditt arbete
  - b) inom studier
  - c) förtroendeuppdrag
  - d) privat
  - e) annat, var?
27. Skriver du punktskrift?
- a) på punktskriftsmaskin
  - b) med reglett och stiftpenna
  - c) med båda
  - d) jag skriver inte på punktskrift
- 28a. Använder du dator?
- a) ja
  - b) nej
- 28b. Har du en egen dator?
- a) ja
  - b) nej
- 28c. Använder du andra tekniska/digitala hjälpmedel?
- a) ja, vilka?
  - b) nej
29. Använder du dig av punktdisplay?
- a) ja
  - b) nej
30. Använder du dig av Celia/synskadades biblioteks tjänster?
- a) ja
  - b) nej
31. Har du tillräcklig tillgång till punktskriftsmaterial?
- a) ja
  - b) nej

32. Vad vill du ha istället/ mer av?

---

33. Anser du att användandet av punktskrift bidragit positivt till en eller flera av följande saker?

- a) självständighet
- b) påverkansmöjligheter
- c) delaktighet
- d) uttrycksförmåga
- e) kreativitet
- f) välmående

34. Var i det offentliga rummet har du ofta saknat skyltar eller annan information i punktskrift?

---

35. Vilken information från myndigheter eller tjänstemän som medborgare får i svartskrift har du saknat i punktskrift?

---

*Ifall du svarade **nej** på fråga 11, svara på följande frågor:*

36a. Använder du dator?

- a) ja
- b) nej

37. Använder du andra tekniska/digitala hjälpmedel?

- a) ja, vilka?
- b) nej

38. Har du i samhället stött på punktskrift?

- a) ja, var?
- b) nej

39. Varför har du inte studerat/lärt dig punktskrift?

---

40. Kan du tänka dig att delta i en intensivkurs inom punktskrift? (T.ex. en vecka?)

- a) ja
- b) nej

41. Skulle du vilja studera punktskrift, ifall du hade möjlighet till det?

- a) ja
- b) nej

Ifall du svarade **ja**, på vilket sätt skulle du vilja studera punktskrift?

- a) på punktskriftskurs på svenska anordnad av FSS
- b) inom distriktsföreningen
- c) på kurser anordnade av Medborgarinstitutet
- d) med privat handledning
- e) distansstudier
- f) självständigt
- g) Keskuspuiston ammattiopisto, tidigare Arlainstitutet (Ammattiopisto Live)
- h) på punktskriftskurs för seende, anordnad av FSS
- i) annanstans, var?

42. Tycker du att möjligheterna till att studera punktskrift i Svenskfinland är tillräckliga?

- a) ja
- b) nej, varför?
- c) vet ej

43. Har du fått tillräcklig information om dessa möjligheter?

- a) Ja
- b) Nej

Bilaga 2: Tabeller i avhandlingen

Tabell 1. Respondenternas synsituation

Synsituation	N	Procentuell andel, %
A) Synsvag, saknar lässyn	30	35,7
B) Blind, uppfattar ljus	20	23,8
C) Har lässyn	16	19,1
D) Blind, uppfattar inte ljus	12	14,3
E) Annat	6	7,1
Totala antalet svarande	84	100

Förtydligande till tabell 1:

E) blind på ett öga och saknar lässyn på andra 2, gravt synskadad 1, synsvag men läser med hjälpmedel 2, synsvag med tunnelseende 1

Tabell 2: Respondenternas önskemål om vad de vill ha istället eller mer av (N=46)

Kategori	N	Procentuell andel, %
A) Ingenting	20	37,0
B) Mer litteratur	15	27,8
C) IT-utbildning	5	9,3
D) Tekniska hjälpmedel	4	7,4
E) Mer punktskrift ute i samhället	3	5,6
F) Övrigt	3	5,6
G) Samhällsinformation	2	3,7
H) Föreningsaktivitet för yngre synskadade	1	1,9
I) Vet ej	1	1,9
Bortfall	38	
Totala antalet utsagor	54	100,0

Förtydligande till tabell 2:

B) språkmaterial för språkinlärning 2, manualer på punktskrift 2, mera Celiaböcker 2, böcker 1, kursmaterial för punktskriftskurser 1, kulturskrifter 1, novellmagasin 1, tidningar 1, dagstidningar 1, dikter 1, aforismer 1, kartor 1.

F) förbättrad känsel i fingrarna 1, lättare navigering på Celias hemsida 1, bankoder på punktskrift direkt från banken 1.

Bortfall: 25 personer valde att inte besvara frågan. 13 personer fick aldrig frågan för att de svarat nej på fråga 11.

Tabell 3: Tekniska hjälpmedel respondenterna använder (N=66)

Tekniska hjälpmedel	N	Procentuell andel, %
A) Telefon	37	22,4
B) Läs-hjälpmedel	32	19,4
C) Talsyntes	22	13,3
D) Övrigt	22	13,3
E) Annan talande apparatur	18	10,9
F) Icke relevanta	13	7,9
G) Surfplatta	12	7,3
H) Förstoringshjälpmedel	9	5,5
Totala antalet utsagor	165	100,0

Förtydligande till tabell 3:

B) läs-tv 15, Daisy-spelare 7, ljudbok 7, taltidning 3.

D) scanner 7, punktskriftstangentbord 2, punktskriftsprinter 2, Manomouse 1, appar 1, SIRI 1, ljudsignalsändare 1, signalknapp 1, skärmläsare 1, bandspelare 1, dikteringsmaskin 1, radio 1, tv 1.

E) termometer 5, personvåg 4, klocka 3, blodtrycksmätare 2, hushållsvåg 1, blodsockermätare 1, färgindikator 1, armbandsur 1.

F) Inte tekniska hjälpmedel

H) förstoringsprogram 7, digitalt förstoringsglas 2.

Tabell 4: Avsaknad av punktskrift i det offentliga rummet (N=69)

Punktskrift saknas (i/på):	N	Procentuell andel, %
A) Inomhus	26	19,8
B) Informationsskyltar	19	14,5
C) Ingenstans	19	14,5
D) Serviceinrättningar	18	13,7
E) Automater	10	7,6
F) Överallt	9	6,9
G) Vårdinrättningar	7	5,3
H) Resecentrum	6	4,6
I) Transportmedel	4	3,1
J) Vet ej	4	3,1
K) Kommunala inrättningar	3	2,3
L) Man vet ej var man ska leta	3	2,3
M) Kulturinrättningar	2	1,5
N) FSS lokaler	1	0,8
Bortfall	15	
Totala antalet utsagor	131	100,0

Förtydligande till tabell 4:

A) hissar 15, dörrar 7, toaletter 3, trappuppgångar 1.

B) skyltar 9, informationstavlor 6, kartor 2, varningsskyltar (t.ex. för snöröjning) 2.

C) ingenstans 11, ingenstans har följeslagare 5, ingenstans för tillgängligheten ökar 3.

D) affärer 5, hotell 4, banker 3, köpcentrum 2, apotek 2, restauranger 1, simhallar 1.

E) kösystem (nummerlapp) 7, bankautomater 2, kortdragare 1.

G) hälsovårdsstationer 4, sjukhus 2, servicehem (matlistor) 1.

H) tågstationer 3, flygplatser 1, metrostationer 1, busstationer 1.

I) lokaltrafik 3, färjor 1.

K) Röstningslokal 1, myndighetsbyggnader 1, samlingsutrymmen 1.

M) museum 1, musikhus 1.

Bortfall: 2 personer som fått frågan har valt att inte besvara den alls. Utöver dessa 71 personer som fått frågan, finns de 13 personerna som inte fått frågan för att de svarat nej på fråga 11.

Tabell 5: Information som saknas i punktskrift (N=70)

Information som saknas i punktskrift:	N	Procentuell andel, %
A) Ingen	35	39,3
B) Beslut som rör en själv	16	18,0
C) Valinformation och röstsedel	11	12,4
D) Allt	9	10,1
E) Ekonomi	9	10,1
F) Vet ej	5	5,6
G) Viktig info där man bor	2	2,2
H) Tidtabeller	2	2,2
Bortfall	14	
Totala antalet utsagor	89	100,0

Förtydligande till tabell 5:

A) ingen 27, ingen jag vill ha det i annat format (elektroniskt) 4, ingen jag får hjälp med läsningen 4.

B) vårdinrättningar 8, FPA 5, serviceplan 2, beslut som rör en själv 1.

E) skatteförvaltningen 4, kontoutdrag 2, räkningar 2, betalningsförbindelse 1.

Bortfall: 1 person som fått frågan har valt att inte besvara den. Utöver det finns ännu de 13 personer i undersökningen som inte fått frågan på grund av att de svarat nej på fråga 11.

Tabell 6: Användning av tekniska hjälpmedel (N=9)

Tekniska hjälpmedel	N	Procentuell andel, %
A) Lashjälpmedel	7	36,8
B) Surfplatta	4	21,1
C) Telefon	3	15,8
D) Talsyntes	2	10,5
E) Icke relevanta	3	15,8
Totala antalet utsagor	19	100

Förtydligande till tabell 6:

A) Ljudböcker 2, Daisy-spelare 2, läsapparat 1, läs-tv 1, förstoring 1

E) Inte tekniska hjälpmedel

Bilaga 3: Enkät svar

Fråga 1. Födelseår

Genomsnittsålder för undersökningens respondenter är 64,8 år.

För kvinnorna är genomsnittsåldern 66,4 år och för männen är genomsnittsåldern 60,7 år.

Den äldsta personen är född 1926 och den yngsta är född 1990.

Förtydligande:

Bortfall: 1 person valde att inte svara på frågan, vilket beaktades när medelåldern räknades ut.

Tabell 1. Fråga 2. Kön

Kön	N	Procentuell andel, %
Kvinna	47	56
Man	37	44
Totalt	84	100

Tabell 2. Fråga 3. Boendeform

	Ensam		Med familj		Annan boendeform		Totalt	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Man	17	45,9	19	51,4	1	2,7	37	100
Kvinna	27	57,4	18	38,3	2	4,3	47	100

Förtydligande:

Av de tillfrågade bor 44 personer (52,4%) ensamma, 37 personer (44%) bor tillsammans med familj och 3 personer (3,6%) har annan form av boende.

Tabell 3. Fråga 4. Respondenter enligt boenderegion

Ort	N	Procentuell andel, %
A) Huvudstadsregionen	20	23,8
B) Österbotten DVSS	17	20,2
C) Österbotten NÖSS	17	20,2
D) Västra Nyland	9	10,7
E) Åland	9	10,7
F) Åboland	5	6
G) Östra Nyland	4	4,8
H) Övrigt	3	3,6
Totala antalet svarande	84	100

Förtydligande:

H) Ingen information om de tre personerna i övrigt kategorin.

Ett stort antal av respondenterna bor i Österbotten (40,4%) och i huvudstadsregionen (23,8%). Österbotten är uppdelat i två kategorier enligt FSS:s distriktsföreningars områden. Dessa är Österbotten DVSS (Distriktsföreningen Vasa Svenska synskadade r.f.) och Österbotten NÖSS (Norra Österbottens Svenska synskadade r.f.).

Tabell 4. Fråga 5. Bostadsområde

Område	N	Procentuell andel, %
Stad/Förort	56	66,7
Landsbygd/Glesbygd	28	33,3
Totala antalet svarande	84	100

Tabell 5. Fråga 6. Huvudsyssla

Huvudsyssla	N	Procentuell andel, %
A) Pensionär	52	63,4
B) Övrigt	9	11,0
C) Arbetar regelbundet deltid	6	7,3
D) Arbetssökande	6	7,3
E) Sjukpensionär	5	6,1
F) Arbetar regelbundet heltid	2	2,4
G) Egen företagare	2	2,4
I) Studerande	0	0,0
J) Arbetar oregelbundet	0	0,0
Bortfall	2	
Totala antalet svarande	82	100,0

Förtydligande:

B) arbetande sjukpensionär 1, arbetande pensionär 3, förtidspensionär 1, sjukpensionär som arbetar oregelbundet 1, arbetscentral 1, sjukskriven 1, deltids sjukpensionär 1.

Bortfall: 2 personer valde att inte besvara frågan

Tabell 6. Fråga 7. Synsituation

Synsituation	N	Procentuell andel, %
A) Synsvag, saknar lässyn	30	35,7
B) Blind, uppfattar ljus	20	23,8
C) Har lässyn	16	19,1
D) Blind, uppfattar inte ljus	12	14,3
E) Annat	6	7,1
Totala antalet svarande	84	100

Förtydligande:

E) blind på ett öga och saknar lässyn på andra 2, gravt synskadad 1, synsvag men läser med hjälpmedel 2, synsvag med tunnelseende 1

Tabell 7. Fråga 8. Vid vilken ålder fick du synskadan/synnedläggningen?

Ålder	N	Procentuell andel, %
Från födseln	30	35,7
I arbetsför ålder	30	35,7
I pensionsåldern	14	16,7
Under skolåldern	7	8,3
Före skolåldern	3	3,6
Totala antalet svarande	84	100

Tabell 8. Fråga 9. Har du annan funktionsnedsättning som inverkar på de dagliga aktiviteterna?

Annan funktionsnedsättning	N	Procentuell andel, %
Nej	63	75
Ja	18	21,4
Bortfall	3	3,6
Totala antalet svarande	81	100

Förtydligande:

Bortfallet: 3 personer valde att inte besvara frågan.

Tabell 9. Specifikation för ja svar i tabell 8.

Funktionsnedsättning	N	Procentuell andel, %
Hörselnedsättning	4	22,2
Sjukdomar i rörelseorgan	2	11,1
Reuma	2	11,1
Vill inte specificera	2	11,1
Hjärnopererad	1	5,6
Njursjukdom	1	5,6
Yrsel	1	5,6
Många sjukdomar	1	5,6
Talsvårigheter	1	5,6
Svårigheter inom autismspektrum	1	5,6
Hjärtopererad	1	5,6
Invalid	1	5,6
Totala antalet svarande	18	100,0

Tabell 10. Fråga 10. Har du andra kroniska sjukdomar som påverkar din användning av punktskrift?

Kronisk sjukdom	N	Procentuell andel, %
Nej	69	82,1
Ja	15	17,9
Totala antalet svarande	84	100

Tabell 11. Specifikation för ja svar i tabell 10.

Kronisk sjukdom	N	Procentuell andel, %
Diabetes	3	20,0
Reuma	3	20,0
Benskörhet	1	6,7
Skada i finger	1	6,7
Darrningar i händer	1	6,7
Hjärtsjukdom	1	6,7
Hörselsjukdom	1	6,7
Känsln i fingrarna försämrad	1	6,7
Kronisk inflammerad gallgång	1	6,7
Ménières sjukdom	1	6,7
Värk i armen	1	6,7
Totala antalet svarande	15	100,0

Tabell 12. Fråga 11. Har du studerat/ lärt dig punktskrift?

Studerat/lärt mig punktskrift	N	Procentuell andel, %
Ja	66	78,6
Nej	13	15,5
Har bekantat mig med punktskrift	5	6,0
Totala antalet svarande	84	100

Tabell 13. Fråga 12. Är punktskriften ditt första skriftspråk?

Punktskrift som första skriftspråk	N	Procentuell andel, %
Nej	53	74,6
Ja	18	25,4
Bortfall	13	
Totala antalet svarande	73	100

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer svarade nej på fråga 11 och fick inte fråga 12.

Tabell 14. Fråga 13. Har du lärt dig att läsa punktskrift?

Lärt mig läsa punktskrift	N	Procentuell andel, %
Ja	60	88,2
Nej	8	11,8
Bortfall	16	
Totala antalet svarande	68	100

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer svarade nej på fråga 11 och fick inte fråga 13. Utöver dessa valde 3 personer att inte besvara frågan.

Tabell 15. Fråga 14a. Har du lärt dig att skriva på punktskriftsmaskin?

Kan skriva på punktskriftsmaskin	N	Procentuell andel, %
Ja	62	88,6
Nej	8	11,4
Bortfall	14	
Totala antalet svarande	70	100

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick inte fråga 14a för att de svarat nej på fråga 11. Utöver dessa valde 1 person att inte besvara frågan.

Tabell 16. Fråga 14b. När? Specifikation för ja svar i tabell 15.

Om ja, när?	N	Procentuell andel, %
Som vuxen	42	67,7
Som barn	19	30,6
Kan inte svara	1	1,6
Totala antalet svarande	62	100,0

Tabell 17. Fråga 14c. Har du en punktskriftsmaskin hemma?

Har punktskriftsmaskin hemma	N	Procentuell andel, %
Ja	50	76,9
Nej	15	23,1
Bortfall	19	
Totala antalet svarande	65	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick inte frågan 14c för att de svarat nej på fråga 11 och 6 personer har valt att inte besvara frågan.

Tabell 18. Fråga 15a. Har du lärt dig att skriva med reglett och stiftpenna?

Kan skriva med reglett och stiftpenna	N	Procentuell andel, %
Ja	45	65,2
Nej	24	34,8
Bortfall	15	
Totala antalet svarande	71	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick inte fråga 15a för att de svarat nej på fråga 11. Utöver dessa valde 2 personer att inte besvara frågan.

Tabell 19. Fråga 15b. När? Specifikation för ja svar i tabell 18.

Om ja, när?	N	Procentuell andel, %
Som vuxen	32	71,1
Som barn	13	28,9
Totala antalet svarande	45	100,0

Tabell 20. Fråga 16. Var har du studerat/ lärt dig punktskrift? (Du kan välja flera alternativ.) (N=69)

Var har du studerat punktskrift?	N	Procentuell andel, %
A) FSS Grundkurs i punktskrift	32	21,8
B) FSS Punktskrift till nytta och nöje	18	12,2
C) Inom distriktsföreningen (studiecirkel, individuell undervisning)	15	10,2
D) Vid Svenska skolan för synskadade/ Valteri Skilla	15	10,2
E) Rehabiliteringskurs på svenska	13	8,8
F) FSS Effektiv användning av punktskrift	12	8,2
G) Annanstans	11	7,5
H) På Arlainstitutet/ Keskuspuiston Ammattiopisto (Ammattiopisto Live)	11	7,5
I) Självständigt	9	6,1
J) Rehabiliteringskurs på finska	6	4,1
K) Integrerad i allmän skola med handledning från Svenska skolan för synskadade	2	1,4
L) Med privat handledning	2	1,4
M) På punktskriftskurs för seende, anordnad av FSS	1	0,7
O) Kurser vid medborgarinstitut	0	0,0
P) Distanstudier	0	0,0
Q) På punktskriftskurs för seende, anordnad på finska	0	0,0
Bortfall	15	
Totala antalet svar	147	100,0

Förtydligande:

G) FSS Instruktörskurs 2, Bara bekantat sig med punktskriften 2, Blindskolan i Uppsala 1, Integrerad undervisning 1, Mamma 1, Syster 1, Norrvalla FSS intensivkurs i tre etapper 1, Skola i Sverige 1, Via NKL (finska) 1.

Bortfall: 13 personer fick inte fråga 16 för att de svarade nej på fråga 11. Utöver dessa valde 2 personer att inte besvara frågan.

Tabell 21. Fråga 17. Har du lagt märke till problem eller brister angående punktskriftsundervisningen? (N=57)

Problem med punktskriftsundervisningen	N	Procentuell andel, %
A) Nej	44	73,3
B) Ja, vill ha bättre lärare	4	6,7
C) Ja, utbildningsmöjligheterna är för begränsade	4	6,7
D) Ja, intensivkurserna tar för mycket tid från annat	2	3,3
E) Ja, det är för dålig teknik på kurserna	2	3,3
F) Vet ej	2	3,3
G) Ja, det är tråkigt	1	1,7
H) Ja, det är för svårt	1	1,7
Bortfall	27	
Totala antalet utsagor	60	100,0

Förtydligande:

C) vill få gå obegränsat antal gånger på kurserna 1, vill att kurserna ska vara gratis 2, vill att kurser ska ordnas obligatoriskt för alla synskadade 1

D) Intensivkurserna tar för mycket tid bort från arbete och familj 2

E) Borde vara enklare att få punktdisplay på kurs 1, moderna apparater på kurserna 1

Bortfall: 13 personer fick aldrig frågan eftersom de svarat nej på fråga 11. Utöver dessa valde 14 personer att inte besvara frågan.

Tabell 22. Fråga 18. Tycker du dig behöva mer undervisning inom punktskrift?

Behöver mer undervisning inom punktskrift	N	Procentuell andel, %
Nej	32	45,1
Ja	22	31,0
Kanske	17	23,9
Bortfall	13	
Totala antalet svarande	71	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick inte fråga 18 eftersom de svarat nej på fråga 11.

Tabell 23. Specifikation på ja svar i tabell 22. (N=22)

På vilket sätt skulle du vilja studera?	N	Procentuell andel, %
A) Punktskriftskurs anordnad av FSS	10	38,5
B) Inom distriktsföreningen	7	26,9
C) Med privat handledning	3	11,5
D) Självständigt	2	7,7
E) Annanstans	2	7,7
F) Kurser vid medborgarinstitutet	1	3,8
G) Distansstudier	1	3,8
H) Keskuspuiston Ammattiopisto	0	0,0
I) På punktskriftskurs för seende anordnad av FSS	0	0,0
J) På punktskriftskurs anordnad på finska	0	0,0
Totala antalet svar	26	100,0

Förtydligande:

E) Själv och samtidigt lära andra 1, någonstans med kvalité på utbildningen 1.

Tabell 24. Fråga 19. Är du intresserad av intensivkurser inom punktskrift?

Intresserad av intensivkurser i punktskrift	N	Procentuell andel, %
Nej	36	52,2
Ja	17	24,6
Kanske	16	23,2
Bortfall	15	
Totala antalet svarande	69	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick inte fråga 19 eftersom de svarat nej på fråga 11. Utöver dessa valde 2 personer att inte besvara frågan.

Tabell 25. Fråga 20. Använder du dig av punktskrift?

Använder sig av punktskrift	N	Procentuell andel, %
Ja, regelbundet	24	34,8
Nej	23	33,3
Ja, tillfälligt	22	31,9
Bortfall	15	
Totala antalet svarande	69	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick inte fråga 20 eftersom de svarat nej på fråga 11. Utöver dessa valde 2 personer att inte besvara frågan.

Tabell 26. Fråga 21. Ifall du kan punktskrift men inte använder den aktivt, varför? (N=32)

Varför använder du inte punktskrift?	Antal	Procentuell andel, %
A) Använder teknik istället	16	50,0
B) Har ännu lässyn	6	18,8
C) Kan inte punktskrift tillräckligt bra	6	18,8
D) Kan inte på grund av sjukdom /funktionsvariation	2	6,3
E) Lathet	1	3,1
F) Punktskriften finns inte där den behövs	1	3,1
Bortfall	52	
Totala antalet utsagor	32	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 15 personer valde att inte besvara frågan. 13 personer har inte fått frågan eftersom de svarade nej på fråga 11 och ytterligare 24 personer har inte fått frågan för att de på fråga 20 svarat att de använder punktskriften regelbundet.

Tabell 27. Fråga 22. Hur ofta läser du punktskrift?

Hur ofta läser du punktskrift?	N	Procentuell andel, %
A) Mera sällan	31	44,3
B) Dagligen	20	28,6
C) Varje vecka	12	17,1
D) Varje månad	7	10,0
Bortfall	14	
Totala antalet svarande	70	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick inte frågan för att de svarat nej på fråga 11. En person valde att inte besvara frågan.

Tabell 28. Fråga 23. Hurudan punktskrift läser du?

Läser följande typ av punktskrift	N	Procentuell andel, %
A) Tätt bokstavs- och radavstånd dvs normal punktskrift	36	51,4
B) Glest bokstavs- och radavstånd	21	30,0
C) Tätt bokstavs- och glest radavstånd	9	12,9
Bortfall	18	
Totala antalet svarande	66	94,3

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick inte fråga 23 för att de svarat nej på fråga 11. Fem personer valde att inte besvara frågan.

Tabell 29. Fråga 24. Läser du följande på punktskrift? (N=71)

Läser följande på punktskrift	N	Procentuell andel, %
A) Oss emellan	41	16,1
B) Brev och kort	28	11,0
C) Annat, vad?	25	9,8
D) Anvisningar och recept	22	8,7
E) Föreningens eller förbundets informationsblad	22	8,7
F) Kalender	20	7,9
G) Finlands synskadade	17	6,7
H) Spelkort	17	6,7
I) Böcker	16	6,3
J) Intermezzi	13	5,1
K) Namnsdagskalender	13	5,1
L) Finska tidningar	8	3,1
M) Rikssvenska tidningar, vilka?	7	2,8
O) Punkt chat	5	2,0
Bortfall	13	
Totala antalet svar	254	100,0

Förtydligande:

C) Se tabell 30.

M) Se tabell 31.

Bortfall: 13 personer fick inte frågan för att de svarat nej på fråga 11.

Tabell 30. Specifikation över kategori C ”Annat” i tabell 29 (N=25)

Annat	N	Procentuell andel, %
Förpackningar (Medicin och mat)	14	35,0
Skyltar och informationstavlor	9	22,5
Läser inget	4	10,0
Skol- och arbetsmaterial	3	7,5
Valinformation	2	5,0
Egna anteckningar	2	5,0
Bankkoder/ Bankautomat	2	5,0
Läser endast elektroniskt	1	2,5
Radio och tv bladet	1	2,5
Norsk tidning, Synspunkt	1	2,5
Internet med punktdisplay	1	2,5
Totala antalet svar	65	100,0

Tabell 31. Specifikation över kategori M ”Rikssvenska tidningar” (N=7)

Rikssvenska tidningar	N	Procentuell andel, %
Månadsbladet	3	33,3
Vi punktskriftsläsare	2	22,2
Syskonbandet	1	11,1
Knottret	1	11,1
SRS perspektiv	1	11,1
Minns ej namnet	1	11,1
Totala antalet svar	9	100,0

Tabell 32. Fråga 25. Läser du punktskrift med förkortningar?

Läser punktskrift med förkortningar	N	Procentuell andel, %
Nej	43	62,3
Ja	26	37,7
Bortfall	15	
Totala antalet svarande	69	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick inte frågan för att de svarat nej på fråga 11. Utöver dessa valde 2 personer att inte besvara frågan.

Tabell 33. Fråga 26. Använder du punktskrift i (N=63):

Använder punktskrift (i/på)	N	Procentuell andel, %
A) Privat	57	72,2
B) Förtroendeuppdrag	11	13,9
C) Arbete	6	7,6
D) Annat, var?	5	6,3
Bortfall	21	
Totala antalet svar	79	100,0

Förtydligande:

D) kursledare 2, endast på förpackningar 1, läser inte 2.

Bortfall: 13 personer fick inte fråga 26 för att de svarade nej på fråga 11. Ytterligare 8 personer valde att inte besvara frågan.

Tabell 34. Fråga 27. Skriver du punktskrift?

Skriver punktskrift	N	Procentuell andel, %
På punktskriftsmaskin	29	43,3
Med både punktskriftsmaskin, reglett och stiftpenna	21	31,3
Jag skriver inte på punktskrift	14	20,9
Med reglett och stiftpenna	3	4,5
Bortfall	17	
Totala antalet svarande	67	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick aldrig fråga 27 för att de svarat nej på fråga 11. Ytterligare 4 personer valde att inte besvara fråga 27.

Tabell 35. Fråga 28a. Använder du dator?

Använder dator	N	Procentuell andel, %
Ja	53	74,6
Nej	18	25,4
Bortfall	13	
Totala antalet svarande	71	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick aldrig fråga 28a för att de svarat nej på fråga 11.

Tabell 36. Fråga 28b. Har du egen dator?

Har egen dator	N	Procentuell andel, %
Ja	59	83,1
Nej	12	16,9
Bortfall	13	
Totala antalet svarande	71	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick aldrig fråga 28b för att de svarat nej på fråga 11.

Tabell 37. Fråga 28c. Använder du andra tekniska hjälpmedel?

Använder andra tekniska hjälpmedel	N	Procentuell andel, %
Ja, vilka?	66	93,0
Nej	5	7,0
Bortfall	13	
Totala antalet svarande	71	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick inte fråga 28c för att de svarat nej på fråga 11.

Tabell 38. Specifikation för ja svar i tabell 37. (N=66)

Tekniska hjälpmedel	N	Procentuell andel, %
A) Telefon	37	22,4
B) Läs-hjälpmedel	32	19,4
C) Talsyntes	22	13,3
D) Övrigt	22	13,3
E) Annan talande apparatur	18	10,9
F) Icke relevanta	13	7,9
G) Surfplatta	12	7,3
H) Förstoringshjälpmedel	9	5,5
Totala antalet utsagor	165	100,0

Förtydligande:

B) läs-tv 15, Daisy-spelare 7, ljudbok 7, taltidning 3.

D) scanner 7, punktskriftstangentbord 2, punktskriftsprinter 2, Manomouse 1, appar 1, SIRI 1, ljudsignalsändare 1, signalknapp 1, skärmläsare 1, bandspelare 1, dikteringsmaskin 1, radio 1, tv 1.

E) termometer 5, personvåg 4, klocka 3, blodtrycksmätare 2, hushållsvåg 1, blodsockermätare 1, färgindikator 1, armbandsur 1.

F) Inte tekniska hjälpmedel

H) förstoringsprogram 7, digitalt förstoringsglas 2.

Tabell 39. Fråga 29. Använder du dig av punktdisplay?

Använder punktdisplay	N	Procentuell andel, %
Nej	57	82,6
Ja	12	17,4
Bortfall	15	
Totala antalet svarande	69	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick aldrig fråga 29 för att de svarat nej på fråga 11. Ytterligare 2 personer valde att inte besvara frågan.

Tabell 40. Fråga 30. Använder du dig av Celia/synskadades bibliotekstjänster?

Använder Celias bibliotekstjänster	N	Procentuell andel, %
Ja	57	80,3
Nej	14	19,7
Bortfall	13	
Totala antalet svarande	71	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick aldrig fråga 30 för att de svarat nej på fråga 11.

Tabell 41. Fråga 31. Har du tillräckligt med punktskriftsmaterial?

Har tillräckligt med punktskriftsmaterial	N	Procentuell andel, %
Ja	57	82,6
Nej	12	17,4
Bortfall	15	
Totala antalet svarande	69	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick aldrig fråga 31 för att de svarat nej på fråga 11. Ytterligare 2 personer valde att inte besvara frågan.

Tabell 42. Fråga 32. Vad vill du ha istället/mer av? (N=46)

Kategori	N	Procentuell andel, %
A) Ingenting	20	37,0
B) Mer litteratur	15	27,8
C) IT-utbildning	5	9,3
D) Tekniska hjälpmedel	4	7,4
E) Mer punktskrift ute i samhället	3	5,6
F) Övrigt	3	5,6
G) Samhällsinformation	2	3,7
H) Föreningsaktivitet för yngre synskadade	1	1,9
I) Vet ej	1	1,9
Bortfall	38	
Totala antalet utsagor	54	100,0

Förtydligande:

B) språkmaterial för språkinlärning 2, manualer på punktskrift 2, mera Celiaböcker 2, böcker 1, kursmaterial för punktskriftskurser 1, kulturskrifter 1, novellmagasin 1, tidningar 1, dagstidningar 1, dikter 1, aforismer 1, kartor 1.

F) förbättrad känsel i fingrarna 1, lättare navigering på Celias hemsida 1, bankoder på punktskrift direkt från banken 1.

Bortfall: 25 personer valde att inte besvara frågan. 13 personer fick aldrig frågan för att de svarat nej på fråga 11.

Tabell 43. Fråga 33. Anser du att användandet av punktskrift bidragit positivt till en eller flera av följande saker?

Punktskrift bidrar positivt till följande	N	Procentuell andel, %
Självständighet	55	77,5
Delaktighet	49	69,0
Välmående	48	67,6
Uttrycksförmåga	42	59,2
Kreativitet	39	54,9
Påverkansmöjlighet	32	45,1
Bortfall	13	
Totala antalet svarande	71	100

Förtydligande:

Bortfall: 13 personer fick aldrig fråga 33 för att de svarat nej på fråga 11.

Tabell 44. Fråga 34. Var i det offentliga rummet har du ofta saknat skyltar eller annan information i punktskrift? (N=69)

Punktskrift saknas (i/på):	N	Procentuell andel, %
A) Inomhus	26	19,8
B) Informationsskyltar	19	14,5
C) Ingenstans	19	14,5
D) Serviceinrättningar	18	13,7
E) Automater	10	7,6
F) Överallt	9	6,9
G) Vårdinrättningar	7	5,3
H) Resecentrum	6	4,6
I) Transportmedel	4	3,1
J) Vet ej	4	3,1
K) Kommunala inrättningar	3	2,3
L) Man vet ej var man ska leta	3	2,3
M) Kulturinrättningar	2	1,5
N) FSS lokaler	1	0,8
Bortfall	15	
Totala antalet utsagor	131	100,0

Förtydligande:

A) hissar 15, dörrar 7, toaletter 3, trappuppgångar 1.

B) skyltar 9, informationstavlor 6, kartor 2, varningsskyltar (t.ex. för snöröjning) 2.

C) ingenstans 11, ingenstans har följeslagare 5, ingenstans för tillgängligheten ökar 3.

D) affärer 5, hotell 4, banker 3, köpcentrum 2, apotek 2, restauranger 1, simhallar 1.

E) kösystem (nummerlapp) 7, bankautomater 2, kortdragare 1.

G) hälsovårdsstationer 4, sjukhus 2, servicehem (matlistor) 1.

H) tågstationer 3, flygplatser 1, metrostationer 1, busstationer 1.

I) lokaltrafik 3, färjor 1.

K) Röstningslokal 1, myndighetsbyggnader 1, samlingsutrymmen 1.

M) museum 1, musikhus 1.

Bortfall: 2 personer som fått frågan har valt att inte besvara den alls. Utöver dessa 71 personer som fått frågan, finns de 13 stycken personerna som inte fått frågan för att de svarat nej på fråga 11.

Tabell 45. Fråga 35. Vilken information från myndigheter eller tjänstemän som medborgare får i svartskrift har du saknat i punktskrift? (N=70)

Information som saknas i punktskrift:	N	Procentuell andel, %
A) Ingen	35	39,3
B) Beslut som rör en själv	16	18,0
C) Valinformation och röstsedel	11	12,4
D) Allt	9	10,1
E) Ekonomi	9	10,1
F) Vet ej	5	5,6
G) Viktig info där man bor	2	2,2
H) Tidtabeller	2	2,2
Bortfall	14	
Totala antalet utsagor	89	100,0

Förtydligande:

A) ingen 27, ingen jag vill ha det i annat format (elektroniskt) 4, ingen jag får hjälp med läsningen 4.

B) vårdinrättningar 8, FPA 5, serviceplan 2, beslut som rör en själv 1.

E) skatteförvaltningen 4, kontoutdrag 2, räkningar 2, betalningsförbindelse 1.

Bortfall: 1 person som fått frågan har valt att inte besvara den. Utöver det finns ännu de 13 personer i undersökningen som inte fått frågan på grund av att de svarat nej på fråga 11.

Följande tabeller gäller de frågor som de som svarat nej på fråga 11 fick som följdfrågor.

Tabell 46. Fråga 36. Använder du dator?

Använder dator	N	Procentuell andel, %
Ja	9	64,3
Nej	4	28,6
Totala antalet svarande	13	92,9

Tabell 47. Fråga 37. Använder du andra tekniska/digitala hjälpmedel?

Använder andra tekniska hjälpmedel	N	Procentuell andel, %
Ja, vilka?	9	64,3
Nej	4	28,6
Totala antalet svarande	13	92,9

Tabell 48. Specifikation för ja svar i tabell 47. (N=9)

Tekniska hjälpmedel	N	Procentuell andel, %
A) Lëshjälpmiddel	7	36,8
B) Surfplatta	4	21,1
C) Telefon	3	15,8
D) Talsyntes	2	10,5
E) Icke relevanta	3	15,8
Totala antalet utsagor	19	100

Förtydligande:

A) Ljudböcker 2, Daisy-spelare 2, läsapparat 1, läs-tv 1, förstoring 1

E) Inte tekniska hjälpmedel

Tabell 49. Fråga 38. Har du i samhället stött på punktskrift?

Har stött på punktskrift i samhället	N	Procentuell andel, %
Ja, var?	8	72,7
Nej	3	27,3
Bortfall	1	
Totala antalet svarande	12	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 1 person valde att inte besvara frågan.

Tabell 50. Specifikation på ja svar i tabell 47. (N=8)

Har stött på punktskriften	N	Procentuell andel, %
Förpackningar (medicin och livsmedel)	3	40
Tåget (sittplatser)	2	20
Lite överallt	1	10
Båt (hytt nummer)	1	10
På kurs	1	10
Synskadades park i Norge	1	10
Totala antalet utsagor	10	100,0

Tabell 51. Fråga 39. Varför har du inte studerat/lärt dig punktskrift? (N=11)

Har inte studerat punktskrift för att jag:	N	Procentuell andel, %
A) Använder digitala hjälpmedel	4	36,4
B) Anser mig vara för gammal	3	27,3
C) Lathet	1	9,1
D) Har glömt det jag lärde mig	1	9,1
E) Har lässyn kvar	1	9,1
F) Vet ej	1	9,1
Bortfall	2	
Totala antalet utsagor	11	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 2 personer valde att inte besvara frågan.

Tabell 52. Fråga 40. Kan du tänka dig att delta i en intensivkurs i punktskrift? (T.ex. en vecka?)

Kan tänka sig att delta i intensivkurs	N	Procentuell andel, %
Ja	8	61,5
Nej	5	38,5
Totala antalet svarande	13	100,0

Tabell 53. Fråga 41 Skulle du vilja studera punktskrift om du hade möjlighet till det?

Vill studera punktskrift om möjlighet fanns	N	Procentuell andel, %
Ja, vilka?	8	61,5
Nej	5	38,5
Totala antalet svarande	13	100,0

Tabell 54. Specifikation över ja svar i tabell 53.

Vill studera på följande sätt	N	Procentuell andel, %
Punktskriftskurs anordnad av FSS	1	12,5
Kan inte svara	7	87,5
Totala antalet svarande	8	100,0

Tabell 55. Specifikation över ja svar i fråga 41.

Vill studera på följande sätt	N	Procentuell andel, %
Punktskriftskurs anordnad av FSS	1	100,0
Bortfall	7	
Totala antalet svarande	8	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 7 personer valde att trots olika alternativ inte besvara frågan.

Tabell 56. Fråga 42. Tycker du att möjligheterna till att studera punktskrift i Svenskfinland är tillräckliga?

Finns tillräckliga möjligheter att studera punktskrift i Svenskfinland	N	Procentuell andel, %
Ja	6	46,2
Vet ej	6	46,2
Nej	1	7,7
Totala antalet svarande	13	100,0

Tabell 57. Fråga 43. Har du fått tillräcklig information om dessa möjligheter?

Har fått tillräcklig information	N	Procentuell andel, %
Ja	10	83,3
Nej	2	16,7
Bortfall	1	
Totala antalet svarande	13	100,0

Förtydligande:

Bortfall: 1 person valde att inte besvara frågan.

Tabell 58. Användning av punktskrift i relation till ålder.

Fråga 20. Använder du punktskriften regelbundet?

Ålder	Ja, regelbundet		Ja, tillfälligt		Nej		Totalt	
	N	%	N	%	Nej	%	N	%
20–39	2	40,0	2	40,0	1	20,0	5	100,0
40–59	9	39,1	5	21,7	9	39,1	23	100,0
60-	13	31,7	15	36,6	13	31,7	41	100,0
Totalt	24		22		23		69	